

Hautausmaa muistin paikkana

Tapaustutkimus Euran Lauhianmäestä

Elisa Töykkälä

Pro gradu -tutkielma

Kulttuuriperinnön tutkimus

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2020

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TIIVISTELMÄ

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos / Humanistinen tiedekunta

TÖYKKÄLÄ, ELISA: Hautausmaa muistin paikkana. Tapaustutkimus Euran Lauhianmäestä.

Pro gradu -tutkielma, 57 s., 2 liites.

Kulttuuriperinnön tutkimus

Toukokuu 2020

Tämän tutkielman aiheena on hautausmaa muistin paikkana. Tapaustutkimuksena toimii Lauhianmäen hautausmaa Eurassa. Päättökysymyksenä on, millainen on Lauhianmäen hautausmaa muistin paikkana. Alatutkimuskysymyksenä pohditaan ihmisten antamia merkityksenantoja hautausmaalle ja miten nämä merkityksenannot vaikuttavat Lauhianmäkeen muistin paikana. Lisäksi tutkin, millaisia symboleita ja tekstejä hautamuistomerkeissä esiintyy ja miten ne vaikuttavat hautausmaahan muistin paikkana.

Aineistona ovat Lauhianmäen hautausmaan hautamuistomerkit ja Eurassa järjestetty muisteluilta. Hautamuistomerkeistä otettiin valokuvat, mikä helpotti hautamuistomerkkien tutkimista. Niistä tehtiin sisällönanalyysia. Tutkin hautamuistomerkeissä esiintyviä tekstejä ja symboleja ja minä aikoina ne ovat olleet suosittuja. Pidin Euran kirjastossa muisteluillan, jossa ihmiset kertoivat omia kokemuksiaan ja merkityksiään Lauhianmäen hautausmaahan liittyen.

Tutkielman tulokset kertovat, että ihmiset ovat hyvin tapauskollisia. Se johtuu myös osin siitä, että muisteluiltaan osallistuneet ihmiset olivat yli keski-ikäisiä eikä nuorempien ihmisten näkökulma tullut esiin. Ihmiset vierailevat hautausmaalla erilaisina merkki- ja juhlapäivinä, hautausmaata ei haluttaisi laajennettavan eikä osa ihmisistä haluaisi tulla myöskään tuhkatuksi. Nykyiset perinteet koetaan toimiviksi. Haudoilla käyville ihmisille on myös tärkeää, että hautausmaa on siistissä kunnossa. Hautausmaahan liittyy muistoja esimerkiksi lapsuudesta ja hautajaisista. Sisällönanalyysitaulukossa tutkittiin 743 hautamuistomerkkiä. Taulukosta selvisi tietyille aikakausille tyypillisiä ja suosittuja elementtejä, esimerkiksi erilaiset ristit ja vainajan ammatti. Hautamuistomerkkien symbolit ja tekstit kertovat vainajan elämästä ja hänen muistelustaan. Nykyään hautamuistomerkeissä ei ole enää useinkaan minkäänlaisia tekstejä, mutta haudalle viedään sen sijaan esimerkiksi erilaisia patsaita.

Asiasanat: hautamuistomerkki, hautausmaa, muistin paikka, kuolemankulttuuri

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimusaihe ja -kysymykset.....	1
1.2. Aineisto ja tutkimusmenetelmät	3
1.3. Keskeiset käsitteet ja aikaisempi tutkimus	5
2. Lauhianmäen hautamuistomerkit ja muistelu.....	9
2.1. Lauhianmäen historia.....	9
2.2. Muistotekstit ja muistin maisema	11
3. Hautausmaa muistin paikkana	28
3.1. Hautamuistomerkit	28
3.2. Hautamuistomerkkien symbolit	38
3.3. Lauhianmäen kielimaisema, merkkimaisema ja muistin maisema	45
4. Loppupäätelmät	50
Lähdeluettelo	54
Liitteet	1
Liite 1. Haastattelukysymykset	1
Liite 2. Sisällönanalyysitaulukko	1

1. Johdanto

1.1. Tutkimusaihe ja -kysymykset

Hautausmaa on mukava kesälomakohde, kuten Ilona Pajarikin toteaa katsauksessaan *Thanatos*-lehdessä.¹ Monet haluavat uudessa paikassa tutkia alueen museot tai kauppatarjonnan. Omassa perheessäni suosittu tutustumiskohde on hautausmaa. Hautausmaalla on paljon ihmeteltävää. Pelkästään Suomessa eri hautausmailta löytyy erilaisia sukunimiä, entä sitten ulkomailla. Symboleita on vaikka millaisia ja hautamuistomerkeistä löytyy erilaisia muistotekstejäkin. On myös mielenkiintoista tutkia erilaisia hautausmaan istutuksia sekä millaisia kukkia ja esineitä ihmiset tuovat haudoille. Hautausmaalla on siis monenlaista tutkittavaa.

Omaksi tutkimusaiheeksi valikoitui hautausmaa muistin paikkana. Tapaustutkimuksena on Euran Lauhianmäen hautausmaa. Olen tehnyt Lauhianmäen muuttumisesta ja historiasta kandidaatin tutkielmani sekä pari kurssityötä, joten aiheesta on luonteva jatkaa pro gradun tekoon. Pohdin myös muita vaihtoehtoja, mutta Lauhianmäen hautausmaa tuntui edelleen kiehtovalta ja antoisalta aiheelta. Olen ollut Euran seurakunnan hautausmailla kuusi kesää töissä, joka on osaltaan vaikuttanut kiinnostukseeni Lauhianmäen hautausmaahan.

Lauhianmäki on kaunis vanhaa aikaa henkivä hautausmaa, joten se sopii hyvin tutkimuksen kohteeksi varsinkin nyt, kun maailma muuttuu ja ihmiset etsivät turvaa pysyvistä kohteista kuten hautausmaista. Hautausmaa on kuitenkin myös muutoksessa. Tuhkaus lisääntyy koko ajan, mikä muuttaa hautausmaata. Maan käyttö tehostuu, jolloin hautausmaita ei tarvitse laajentaa niin nopeaan tahtiin, vaikka Suomessa väestön ikärakenteen muuttumisen puolesta niin voisi ajatella. Suomessa ihmiset vanhenevat koko ajan, mutta syntyvyys on erittäin alhainen. Uurnat vievät hautausmaalla paljon vähemmän tilaa kuin arkkuhautaus.

Lauhianmäen hautausmaan identiteettiä on vahvasti kuulunut se, että se sijaitsee kirkolta pari kilometriä pohjoiseen ja sinne on haudattu sisällissodassa kaatuneet punaiset. Nykyään nämä seikat eivät juurikaan vaikuta. Ihmiset ovat kuitenkin paikkauskollisia eli tietyt suvut

¹ Pajari 2018, 1.

ja kauemmissa kylissä asuvat haluavat mieluummin tulla haudatuksi Lauhianmäkeen kuin kirkon viereiselle hautausmaalle. Hautausmaa on siis muuttunut toissijaisesta viimeisestä leposijasta rauhalliseksi ja arvostetuksi hautausmaaksi. Lauhianmäen vanhat hautamuistomerkit ovat kiinnostaneet itseäni, joten niiden tutkiminen tuntui luonnolliselta. Tutkin kahta hautamuistomerkkiä jo kandidaatin tutkielmassani, mutta halusin syventää tutkimusta graduuni. Pidin yleisöillan, jossa ihmiset kertoivat omia kokemuksiaan ja merkityksiään Lauhianmäen hautausmaahan liittyen. Tässä tutkielmassa tutkitaan myös, millaisia merkityksiä ihmiset liittävät hautausmaahan ja vaikuttavatko merkityksenannot esimerkiksi haudan hoitoon ja sen luona vierailuun sekä millaista symboliikkaa ja kielimaisemaa hautamuistomerkeissä esiintyy, ja niiden vaikutuksesta hautausmaahan muistin paikkana.

Kandidaatin tutkielmassani tutkin Lauhianmäen historiaa, mutta nyt minua on alkanut kiinnostamaan hautausmaa muistin paikkana ja mitkä asiat siihen vaikuttavat. On myös kiinnostavaa, miten ihmiset kokevat hautausmaan ja siihen liittyvät asiat kuten hautamuistomerkit. Tutkimuskysymyksiäni ovat:

- 1. Millainen hautausmaa on muistin paikkana?*
- 2. Millaisia merkityksiä ihmiset liittävät hautausmaahan ja miten nämä merkityksenannot vaikuttavat?*
- 3. Millaista symboliikkaa hautamuistomerkeissä on ja miten ne liittyvät hautausmaahan muistin paikkana?*
- 4. Mitä hautamuistomerkkien muistotekstit kertovat hautausmaasta muistin paikkana?*

1.2. Aineisto ja tutkimusmenetelmät

Pääaineistonani ovat Lauhianmäen hautausmaan hautamuistomerkit ja muisteluilta. Otin hautamuistomerkeistä kuvat, jotta niiden tutkiminen helpottuisi. Pystyn hyödyntämään kandidaatin tutkielmassani käyttämää aineistoa esimerkiksi käsitteiden avaamisessa sekä lukujen kirjoittamisessa.

Järjestin muisteluillan Euran pääkirjastossa maaliskuun alussa. Halusin tutkia euralaisten tapoja, joten koin muisteluillan olevan siihen sopiva keino. Kyselylomake olisi ollut myös mahdollinen, koska sen saisi tehtyä paperisena sekä verkossa. Lomakkeeseen olisi voinut tulla enemmän vastauksia, koska silloin ihmisten ei olisi tarvinnut tulla paikan päälle keskustelemaan. Jos aihe olisi kuitenkin ollut kiinnostava, lomakkeeseen vastaaminen olisi vaatinut vähemmän vaivaa kuin tulla keskustelemaan paikan päälle. Mielestäni oli kuitenkin hyvä, että aiheista pystyi keskustelemaan ihmisten kanssa paikan päällä. Toisten ihmisten pohdinnat voivat muistuttaa mieleen myös omia samantapaisia muistoja. Muisteluillan järjestäminen oli itselleni ihan uutta. Haaveenani olisi työskennellä museossa, jossa järjestetään erilaisia tapahtumia sekä markkinoidaan museon tapahtumia ja tuotteita lehdissä ja sosiaalisessa mediassa. Nyt sain kokemusta tapahtuman järjestämisestä. Koen myös itselleni hedelmällisemmäksi keskustelun ja haastattelemisen ihmisten kanssa paikan päällä, vaikka silloinkaan en välttämättä saa ihmisistä kaikkea irti. Paikan päällä voi kuitenkin esittää tarkentavia kysymyksiä ja saada aiheista syvällisemmän puolen esiin.

Kuvasin Lauhianmäen kaikki hautamuistomerkit. Tajusin kuvausurakan puolella välissä, että Euran seurakunnalla on varmasti myös omat kuva-aineistonsa hautausmaasta. Työ oli kuitenkin jo puolella välissä, joten tein työn loppuun. Valmiin aineiston käyttö olisi vähentänyt työn määrää. Toki kuvaamalla hautamuistomerkit itse sain vaikutettua esimerkiksi kuvauskulmaan ja kuvan laatuun. Sain samalla jo kuvatessa tutustua hautamuistomerkkeihin ja niiden yksityiskohtiin. Näin ollen itse kuvaaminen ei kuitenkaan ollut täysin hyödytöntä. Kuvaamisen jälkeen numeroin kuvat juoksevilla numeroinnilla ja järjestelin ne sisällönanalyysin avulla, johon käytin Exceliä. Tehdyn työn jälkeen kuulin myös NVivo-ohjelmasta, joka on tehty sisällönanalyysin tutkimista varten. Työ oli kuitenkin jo tehty, ja mielestäni myös Excel soveltui vallan mainiosti kuvien tutkimiseen.

Tällaisessa tutkimuksessa pitää huomioida myös etiikka. Ensinnäkin kuolema, haudat ja hautausmaa voivat olla monille arkoja aiheita. Niistä puhuessa pitää pitää mielessä tietynlainen kunnioitus, ettei esimerkiksi häpäise hautoja. Toisekseen haastateltavien puheita tulkitessa pitää olla tarkkana, ettei tulkitse niitä väärin. Väärät tulkinnat aiheuttavat vääriä tutkimustuloksia sekä ihmiset voivat pahoittaa mielensä, jos tutkija on kirjoittanut haastateltavistaan vääriä päätelmiä. Ratkaisu siihen onkin, että omat päätelmät näytetään tutkittaville ennen tutkimuksen julkaisua. Itse en kokenut sitä tarpeeksi, sillä ajattelen osanneeni tulkita ihmisten sanomiset oikein. Niin sanotun kuoleman kieltämisen huomasi pitämässäni muisteluillassa. Ihmiset eivät olleet pohtineet etukäteen, millaisen hautamuistomerkin ihminen haluaisi kuoleman koittaessa. Aihe voidaan kokea sellaiseksi, että siitä pitää puhua vasta ihmisen ollessa todella vanha tai huonossa kunnossa. Kuitenkin kuolema ei kysele lupia, ja voi koittaa milloin tahansa. Ihmiset eivät ehkä osaakaan varautua kuoleman yllätyksellisyyteen. Kun taas kuolema on lähellä, ei ehkä koeta tärkeimmäksi aiheeksi puhua siitä, millaisen hautamuistomerkin ihminen haluaa.

Itseäni on hieman arveluttanut tehdä tutkimusta hautausmaasta. Mitä ihmiset ajattelevat ja onko se ylipäänsä sopiva tutkimuskohde. Kerrotaanko tällaiselle nuorelle tutkijalle ne samat asiat, mitkä kerrotaisiin kokeneemmalle tutkijalle. Vanhemmat ihmiset voivat ajatella, että nuori tutkija ei ymmärrä aiheen arkuutta tai että nuori tutkija ei välttämättä itse kestä esiin tulevia arkojakin aiheita. Totta kai, mitä enemmän asioita tutkitaan, sitä paremmin niitä ymmärretään ja samalla murretaan ennakkoluuloja. Kuitenkin esimerkiksi punaisten ja valkoisten haudat voivat olla vielä arkoja aiheita, ja niitä voi olla hankala lähteä tutkimaan. Tässä voi kuitenkin olla eroavaisuuksia eri sukupolvien välillä. Vanhempi sukupolvi saattaa kokea sisällissodan vielä araksi aiheeksi, mutta nuoremmalla sukupolvella ei välttämättä ole enää mitään omaa kosketuspintaa sotaan liittyen. Tutkijalta vaaditaankin rohkeaa otetta ja päättäväisyyttä, jotta oma tutkimus etenee.

Kuolemankulttuurin tutkimus on tärkeää, koska kuolema on välttämätön osa elämää. Siihen liittyy monia piirteitä, joiden avulla pystytään ymmärtämään esimerkiksi yhteiskunnan kehitystä ja muutosta sekä erilaisia tapoja, sekä ehkä myös ennakoimaan tulevaa. Esimerkiksi aikaisemmin hautamuistomerkeillä on osoitettu talon korkea asema ja varakkuus. Nykyään ihmisten varakkuutta ei välttämättä pysty arvioimaan hautamuistomerkin perusteella, sillä maailma on maallistunut eikä hautamuistomerkeillä

pyritä enää tekemään samalla tavalla vaikutusta muihin ihmisiin. Hautamuistomerkkimuoti on muuttunut yksinkertaisemmaksi.

Omaan tutkijan positiooni vaikuttaa totta kai se, että olen ollut itse hautausmaalla töissä. Hautausmaasta on tullut itselleni aika arkinen ympäristö. Olen kuullut joidenkin ihmisten sanovan esimerkiksi, että hautamuistomerkkien takana ei saisi kävellä. Hautausmaan töitä tehdessä se ei kuitenkaan ole mahdollista. Haudan takana leikataan ruohoa, trimmeröidään ja välillä erilaiset oikopolut kulkevat esimerkiksi hautojen välistä. Olen ajatellut sen itse niin, että hautausmaalla kuuluu käyttäytyä sen arvon mukaisesti, mutta kuitenkin niin, ettei vaikeuta omia töitään. Tuskin vainajaa haittaa, jos hänen hautansa takana kävellään, kunhan hänen hautansa pidetään siistinä. Olen myös huomannut, että jotkut omaiset säilyttävät hautakiven takana esimerkiksi erilaisia pieniä haravoita haudan hoitoa varten. Ihmisillä on varmasti erilaisia käsityksiä siitä, miten hautausmaalla kuuluu käyttäytyä. Voisin kuvitella, että vanhempi sukupolvi on tarkempi käyttäytymisen suhteen. Vanhemmalla sukupolvella voi olla myös sellaisia käyttäytymissääntöjä, mistä nuoremmat sukupolvet eivät ole kuulleetkaan.

1.3. Keskeiset käsitteet ja aikaisempi tutkimus

Tutkielman keskeisiä käsitteitä ovat hautamuistomerkki, hautausmaa, muistin paikka ja kuolemankulttuuri. Hautamuistomerkki on vainajan muistoksi pystytetty muistomerkki. Siinä kerrotaan, kuka hautaan on haudattu. Hautamuistomerkissä lukee vainajan nimi, syntymä- ja kuolinaika. Siihen on voitu mahdollisesti merkitä myös vainajan ammatti tai arvonimi.² Hautamuistomerkki on tieteellinen käsite, kun taas hautakivi on puhekielinen ilmaisu. Käsitteenä hautakivi ei myöskään kata hautaristejä ja muita erilaisia hautamuistomerkkejä. *Hautaustoimen käsikirja* muistuttaa, että hautamuistomerkit ovat myös eläviä varten, eivät vain kuolleita varten. Hautamuistomerkit kertovatkin paljon aikansa ja alueensa kulttuurista sekä historiasta.³

² Aaltonen et al. 2005, 146.

³ Aaltonen et al. 2005, 146.

Lain mukaan vainaja on haudattava tai tuhkattava ilman tarpeetonta viivytystä.⁴ Evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien tulee ylläpitää yleisiä hautausmaita.⁵ Kirkkovaltuusto hyväksyy hautausmaata varten hautausmaakaavan ja hautausmaan käyttösuunnitelman, jotka tuomiokapitulin pitää hyväksyä.⁶ Hautausmaa on siis vainajia varten perustettu maa-alue, johon vainajat voidaan lain mukaan haudata.

Sivula kertoo artikkelissaan *Menetetyn järven jäljillä* Pierre Noran kehittäneen 1980-luvulla käsitteen *muistin paikka*. Muistin paikka liittyy tietyn yhteisön jäsenet yhteen. Jäsenet muistelevat ja tulkitsevat menneisyyttään. Muistin paikka voi olla todellinen sekä esimerkiksi jokin rituaali tai symboli. Muistin paikat eivät ole ensisijaisesti tutkimuskysymykseen vastaamiseen käytettyjä todisteita.⁷ Tässä tutkimuksessa yhteisön jäsenet muodostuivat euralaisista, ja muistin paikkana on Lauhianmäen hautausmaa. Hautausmaalla toteutetaan erilaisia rituaaleja kuten kukkien ja kynttilöiden vienti sekä vainajan muisteleminen. Hautamuistomerkeissä on myös erilaisia symboleja ja tekstejä.

Juha Pentikäisen mukaan Suomessa on monta erilaista kuolemankulttuuria. Pentikäisen mukaan kuolemankulttuuri on erilaisten kuolemaan liittyvien käsitysten ja käyttäytymisten summa. Suomessa kuolemankulttuuri jakautuu esimerkiksi itäiseen ja läntiseen kuolemankulttuuriin.⁸ Idän perinteeseen ovat esimerkiksi kuuluneet itkijänaiset, jotka eivät ole olleet niin yleisiä länsisuomalaisessa kulttuurissa.

Ranskalaisen historiantutkija Philippe Ariésin ajatuksia pohditaan kirjassa *Ariés ja historian salaisuus*. Jyri Hakapää pohtii Ariésin tekemää kuolemantutkimusta artikkelissaan *Ariés ja kuoleman historia*. Hakapää kertoo Ariésin kehittelemästä käsitteestä ”kielletty kuolema”. Vanhukset ja sairaat ihmiset eivät enää kuolleet kotonaan, vaan heidät laitettiin sairaaloihin, jolloin kuolemasta tuli ihmisille etäinen. Kuolema muuttui samalla

⁴ Hautaustoimilaki 457/2003, 1:1§.

⁵ Hautaustoimilaki 457/2003, 2:3§.

⁶ Kirkkolaki 1054/2003, 17:8§.

⁷ Sivula 2010, 29.

⁸ Pentikäinen 1990, 7.

pikkuhiljaa maalliseksi tapahtumaksi, jonka vuoksi vainajaa ei valmisteltu enää monta päivää kuolemaa varten. Samalla työ alkoi ottaa ihmisten elämästä isompaa roolia. Nämä kaikki vaikuttivat yhdessä siihen, että kuolema koettiin elämää hankaloittavana asiana eikä suremistakaan katsottu enää hyvällä.⁹ Sitten Ariéksen ”kiellettyä kuolemaa” on kritisoitu siitä, että kuoleman siirtyminen sairaaloihin tapahtui jo 1800-luvulla eikä vasta 1900-luvulla.¹⁰ Tony Walter toteaa teoksessaan *The Revival of Death* lääkäreiden ottaneen sairaaloissa vastuuta jo 1700-luvun lopulla. Aiemmin lääkäri on vain ennustanut potilaan kuolinajan, mutta pikkuhiljaa lääkäri jäi potilaan rinnalle esimerkiksi lievittämään tämän kipuja.¹¹ Kuoleman muuttuminen etäiseksi tapahtui siis jo paljon ennen, kuin on puhuttu kuoleman muuttuneen normaalista arjesta poikkeavaksi normiksi.

Pajari toteaa samassa kirjassa omassa artikkelissaan *Ariés ja nykyisyyden paino*, että sairaalalaitoksen kehitystä on joskus pidetty jopa huonona asiana. Sairaalan on ajateltu eristävän ihmisen luonnollisista kokemuksista kuten kuolemasta. Sairaalassa kuitenkin ihmisiä pystytään nykyään myös hoitamaan ja parantamaan ihmisiä eikä vain odoteta ihmisen hiipumista kuoleman edessä.¹² Maailmansotien aikaan kuolema haluttiin kieltää, sillä ihmiset eivät olleet enää tottuneet kuolemaan. Lapset eivät enää juurikaan siihen aikaan kuolleet erilaisiin tauteihin eivätkä nuoret olleet välttämättä koskaan edes nähneet ruumista. Maailmansotien kauhut iskivätkin rytinällä, koska sodassa kuoli monia asetovereita, ruumiit olivat murskaantuneet eikä surua oikein päässyt ilmaisemaan missään vaiheessa. Kuolemaan turruttiin, ja se haluttiin myös unohtaa. Suomessa sankarivainajia muistellessa piti olla arvokas eikä uhrin muistoa saanut tahria vallattomalla suremisella. Pajari toteaa ”ylvään suremisen” syynä olleen myös kansallisen tilanteen hallinta. Vapaan suremisen pelättiin aiheuttavan kysymyksiä siitä, mikä tarkoitus kuolleilla uhreilla oli.¹³ Nykyään kuoleman kieltäminen on jo hieman väistymässä oman kokemukseni mukaan, mutta kuolema tuntuu silti olevan vielä tabu.

⁹ Hakapää 2013, 121-122.

¹⁰ Hakapää 2013, 127.

¹¹ Walter 2002, 118.

¹² Pajari 2013, 138.

¹³ Pajari 2013, 142.

Lauhianmäen hautausmaata ei ole aiemmin juuri tutkittu, muuten kuin arkeologisilla tutkimuksilla, joten tutkimusaineistoni koostuu kuolemankulttuurin tutkimuksesta sekä Lauhianmäen historiasta. Kuolemankulttuuria on tutkinut Suomessa esimerkiksi Ilona Pajari. Suomalaisen Kuolemantutkimuksen Seura julkaisee verkkolehteä *Thanatos*, jonka päätoimittaja Pajari on yhdessä Anna Rajalan kanssa. Hautausmaiden puolesta on puhunut myös esimerkiksi hautausmaa-arkkitehti Ilmari Wirkkala.

2. Lauhianmäen hautamuistomerkit ja muistelu

2.1. Lauhianmäen historia

Kuva 1. Puiden reunustama tie Lauhianmäen hautausmaalle. Vasemmalla näkyy osa hautausmaan sosiaalityötiloista.

Lauhianmäen hautausmaa on vihitty Euran seurakunnan käyttöön vuonna 1891.

Hautausmaa on vanhaa hauta-aluetta, sillä ennen vihkimistä alueella oli Walli-Björnin yksityishautausmaa. Walli-Björnit omistavat hautausmaalta edelleen oman hauta-alueensa. Sen lisäksi alue on toiminut lammaslaitumena ja rautakautisena hautausmaana¹⁴, johon hautaaminen taukosi vajaaksi tuhanneksi vuodeksi. Hautausmaa on peltojen keskellä ja sen läheisyydessä kulkee Eurajoki.

Eura on tunnettu merkittävästä esihistoriastaan. Yksi tunnetuimmista alueen kalmistoista on Euran Luistari. Siellä on tutkittu yli 1300 rautakautista ruumishautaa. Ruumishautojen lisäksi alueelta on löytynyt polttohautauksia. Vanhimmat ruumishaudat ovat 500-600-luvuilta.¹⁵ Haudat on ajoitettu noin vuosiin 500-1300 esinelöytöjen ja hautausten sijainnin perusteella.¹⁶ Euralla on siis pitkä asutushistoria. Kuuluisin hauta on Euran emännän hauta. Muita esihistoriallisia hautapaikkoja ovat esimerkiksi Pappilanmäki, Osmanmäki ja Käräjämäki. Niistä kaikista on löytynyt rautakautisia hautoja. Kristinuskon seurauksena

¹⁴ Salmo 1952, 36.

¹⁵ Lehtosalo-Hilander 2001, 23.

¹⁶ Lehtosalo-Hilander 2001, 23; 32.

vanhoja kalmistoja ei enää juuri käytetty, vaikka Suomessa muinaisusko säilyi vielä pitkään. Ensimmäisiä mainintoja kristinuskosta Suomessa on vuoden 1000 tienoilla. Luistarista on löydetty esineellisiä hautalöytöjä sen jälkeenkin.¹⁷ Eurasta on löydetty suuri määrä pronssi- ja rautakautisia löytöjä. Se viittaisi siihen, että asutus on jatkunut yhtäjaksoisesti pronssikaudesta, ehkä jopa kivikaudesta saakka. Eurasta on löytöjä myös kivikaudelta, esimerkiksi Kolmhaarasta.¹⁸

Lauhianmäki oli ennen Kotovainio-niminen tila. Seurakunta osti sen Walli-Björnin suvulta, joilla on vieläkin oma hautausalue Lauhianmäessä. Ensiksi Museovirastolta pyydettiin lupaa perustaa hautausmaa Käräjämäkeen. Pyyntöön ei suostuttu, sillä alueella on muinainen kalmisto. Sen jälkeen pyydettiin lupaa Kotivainion hautausmaan perustamiseksi. Museovirasto ei kuitenkaan tähän suostunut, sillä tämäkin alue oli vanha rautakautinen kalmisto. Seuraavaksi pyydettiin, josko Lauhianmäestä saisi tehdä hautausmaan. Museovirastolla ei ollut tietoja tämän nimisestä paikasta, joten pyyntöön suostuttiin. Museovirasto havahtui huijaukseen vasta, kun koko alue oli ehditty mylläämään melkein kokonaan auki. Alueelta ehdittiin tutkia seitsemän hautaa, joista löydettiin esimerkiksi jousisolki ja keihäänkärki. Euran seurakunta vihki Lauhianmäen käyttöön vuonna 1891.¹⁹

Lauhianmäen rautakautinen hautausmaa tunnetaan huonosti, sillä alue ehdittiin kääntämään melkein kokonaan ennen tutkijoiden saapumista paikalle. Kustaa Killinen inventoi alueen 1870-luvun lopulla, ja arvioi alueella olevan n. 200 hautaa.²⁰ Theodor Schvindt ehti tutkimaan vuonna 1890 seitsemän hautaa.²¹ Niistä kahdessa ei ollut mitään löytöjä, ja muista haudoista löydetty esineet olivat huonossa kunnossa. Löydetty esineet ajoitettiin viikinkiaikaan.²²

Lauhianmäen kuuluisin vainaja lienee Jalmari Karhula. Karhula oli euralainen taitelija, toimittaja ja kuntapäättäjä. Jalmari Karhulan hautamonumentissa on hänen muotokuvansa. Hautamuistomerkki on kuvassa 16 sivulla 44. Hautamuistomerkki on myös ainoa, joka

¹⁷ Lehtosalo-Hilander 2001, 32.

¹⁸ Purhonen 1989, 18.

¹⁹ Lehtosalo-Hilander 2000, 122, 132; Koivisto 1962, 442-443.

²⁰ Lehtosalo-Hilander 2000, 132.

²¹ Museoviraston Kulttuuriympäristön palveluikkuna.

²² Lehtosalo-Hilander 2000, 132.

katsoo etelään Lauhianmäessä, muiden hautamuistomerkkien suunnan ollessa länteen tai itään. Se on myös yksi kahdesta muotokuvasta hautausmaalla. Taiteilija Karhula on suunnitellut esimerkiksi Euran Pirtin ja Raumalla huviloita. Karhulan kivessä on hakaristi. Se oli Karhulan talon merkki, koska ennen kaikilla taloilla oli omat puumerkkinsä. Merkit toimivat allekirjoituksena.

Valkoisten hauta sijaitsee Euran kirkonviereisellä hautausmaalla. Punaiset on haudattu kauemmas kirkolta Lauhianmäkeen. Punaiset hävisivät sisällissodan vuonna 1918, joten he ovat sodan häviäjiä. Onkin luonnollista, että häviäjät on haluttu haudata sivuhautausmaalle, niin sanotusti huonommalle eikä niin arvokkaalle hautausmaalle kuin sodan voittajat, valkoiset.

Kuva 2. Lauhianmäen toverihauta, johon on haudattu 16 punaista.

2.2. Muistotekstit ja muistin maisema

Tutkimuksen aiheena ovat ihmisten näkökulmat liittyen Lauhianmäen hautausmaahan. Alatutkimuskysymyksenäni on *Millaisia merkityksiä ihmiset liittävät hautausmaahan ja miten nämä merkityksenannot vaikuttavat?* Muistin maisemaa pystyy parhaiten tutkimaan haastatteleamalla ihmisiä. Pidin muisteluillan 10.3. Euran pääkirjaston kokoustilassa.

Aikeenani oli pitää tilaisuus joko Euran seurakuntakeskuksessa tai Pirtillä.

Seurakuntakeskus on kuitenkin remontissa, joten se ei onnistunut. Euran Pirtti on entinen nuorisoseurantalo, jossa suojeluskunta toimi sisällissodan jälkeen.²³ Euran Pirtti on ehkä enemmän valkoisten aluetta, joten tilaisuuden pitäminen siellä olisi ollut erikoista. En ole varma, kuinka vahvoja aatteet ovat nykypäivänä, mutta jokin neutraalimpi tila tuntui tilaisuudelle paremmalta. Kirjasto oli siis neutraalimpi valinta muisteluillan pitämiselle. Tilaisuutta markkinoitiin Euran kunnan Facebookissa sekä Alasatakunta-lehdessä.

Tilaisuuden nimenä oli muisteluilta. Muistelulla tarkoitetaan menneiden muistelua. Muistot kertovat, miten hautausmaalla on ennen toimittu. Samalla ihmiset kertovat, miten toimivat nykyään. Se kertoo siitä, mitä ajatuksia ihmiset liittävät hautausmaahan sekä siitä, millaisen identiteetin ja muistin paikan nämä asiat muodostavat Lauhianmäelle. Pohdin kuitenkin, olisiko tilaisuuden nimi pitänyt olla keskustelutilaisuus. Näin ihmiset olisivat lähtökohtaisesti asennoituneet keskustelemaan. Nyt tuntui, että monet ihmiset odottivat minun kertovan Lauhianmäen historiasta. Lehdessä ja netissä kuitenkin kerrottiin minun olevan kiinnostuneen ihmisten hautausmaaperinteistä. Alasatakunnassa mainostettiin myöhemmin lyhyesti tilaisuuttani ”Elisa Töykkälä kertoo hautausmaaperinteistä”.²⁴

Eurassa ei ole paljon nuorta väestöä, enkä oletanut, että heitä tulisi tilaisuuteen. Aihe on enemmän ehkä vanhempia ihmisiä kiinnostava. Ihmisiä tuli yli omien odotusteni, 25 henkilöä. Haastateltavien keski-ikä oli noin 60:n vuoden tienoilla, mikä vaikuttaa siihen, millaisia mielipiteet ovat. Tilaisuuden aluksi jaoin kaikille haastattelun käyttölupasopimuksen. Sen täytti vain 15 ihmistä, ja muutama ihminen tuli erikseen sanomaan, että heidän tietojaan saa käyttää. Ajattelen, että jos ihminen on tullut paikan päälle tietäen, että teen tutkimusta, hän hyväksyy omien muistojensa käytön tutkimuksessa. Monet kaavakkeen täyttämättä jättäneet eivät edes puhuneet paikan päällä mitään. Ryhmähaastattelussa haasteena onkin se, miten kaikki haastateltavat saataisiin puhumaan. Osa ihmisistä haluaa olla äänessä, ja osa saattaa olla arempi puhuja. Lisäksi joku voi joukossa olla hiljaa, mutta kahden kesken juttua voisi tulla vaikka kuinka paljon. Koen, että itseni olisi pitänyt johtaa keskustelua hieman tiukemmin. Näin ehkä useampi olisi uskaltanut sanoa oman mielipiteensä.

²³ Museoviraston Kulttuuriympäristön palveluikkuna.

²⁴ Nykänen, Alasatakunta 3.3.2020.

Tunsin suurimman osan paikalla olleista ihmisistä. Itselleni tuli varmempi olo, mutta toisaalta en osannut välttämättä kysyä oikeanlaisia kysymyksiä. Tutut ihmiset ja oma kotipaikkakunta eivät herätä samanlaisia kysymyksiä kuin uudet ihmiset ja uusi tutkimuskohde. Paikalla oli myös entisiä ja nykyisiä seurakunnan työntekijöitä. Ihmiset eivät kerro samoja asioita esimerkiksi hieman varttuneemmalle ihmiselle kuin nuorelle tutkijalle. Euralaisen saatetaan tietää esimerkiksi Lauhianmäen hautausmaahan liittyviä tapoja, joten hänelle ei kerrota välttämättä samoja asioita kuin esimerkiksi turkulaiselle tutkijalle. Huomasin illan aikana ihmisten pohtivan erilaisia hautausmaan käytäntöjä. Itselleni useimmat niistä olivat tuttuja, sillä kuusi kesää hautausmailla opettavat paljon. En osaa välttämättä kyseenalaistaa tai ihmetellä miten asiat hoidetaan, koska olen ollut hoitamassa esimerkiksi haudan hoitamista. Olen siis erilaisessa positiossa kuin hautausmaalla kävijät, jotka eivät tunne sen tarkemmin seurakunnan käytäntöjä.

Kuva 3. Sähköpostissa lähetetty valokuva hautajaisista. Kuvassa on mahdollisesti Kustaa Kunnaksen hautajaiskuva vuodelta 1931. Taustalla näkyy valkoisia puuristejä.

Koodasin kaikki haastateltavat äänen perusteella anonymiteetin luomiseksi juoksevilla numeroinnilla; nainen 1, nainen 2, mies 1 ja niin edelleen. Koodaaminen pelkän äänen

perusteella ei ole ongelmattonta, sillä sama ääni on voitu koodata vaikka kahdeksi eri ääneksi ja taas toisinpäin eli eri äänet on voitu koodata samoiksi ääniksi. Sen seurauksena olen voinut tulkita jonkun ihmisen puheita väärin.

Muisteluillan pitämisen lisäksi sain kaksi sähköpostia. Ensimmäinen sähköposti oli entiseltä euralaiselta naiselta, joka ei päässyt paikalle muisteluiltaan. Hänelle en ole siis esittänyt mitään kysymyksiä. Hänen muistonsa olivat kuitenkin mielenkiintoisia, joten koodasin hänet ja sisällytin hänen muistonsa muiden joukkoon. Toisen sähköpostin sain naiselta, joka oli ollut järjestämässäni muisteluillassa. Hän halusi lähettää vanhoja valokuvia Lauhianmäestä. Kuvista näkyy muutos, millainen Lauhianmäki on ollut ennen. Kuvassa 3 taustalla näkyy vanhoja puuristejä, joista osa voi olla kertahautoja. Kuvassa 4 näkyy vielä melko tyhjä hautausmaa.

Kuva 4. Sähköpostissa lähetetty valokuva hautajaisista. Hautajaiskuva on luultavasti 1940-luvulta. Taustalla näkyy myös muita uusia hautoja kukkalaitteineen ja havuineen.

Kokoustilassa ei ollut tykkiä eikä valkokangasta. Ihmiset olisivat voineet keskittyä paremmin, jos olisivat voineet katsoa kysymyksiä valkokankaalta. Nyt keskustelu välillä siirtyi aiheisiin, jotka eivät kuuluneet illan teemaan. Toisaalta vapaasta keskustelusta voi syntyä aineistoa, jota muuten ei tulisi. Muutaman kerran sainkin vapaan keskustelun myötä johdatettua keskustelun tarkoittamaani suuntaan, ilman omaa pohjustustani.

Kuvasin tilaisuuden videokameralla sekä käytin kahta sanelinta äänittämään tilaisuuden. Sanelimet olivat pöydän eri puolilla ja videokamera suurin piirtein keskellä huonetta. Halusin käyttää montaa eri laitetta, että tilaisuus varmasti tulee tallennettua. Ettei esimerkiksi jostain lopu akku eikä sen jälkeen itselläni ole jäljellä mitään materiaalia. Huomasin, että videota katsellessa sain paremmin seurattua, ketä kulloinkin puhui. Kuvassa eivät kuitenkaan näy kaikki ihmiset. Seuraavalla kerralla tietääkin asettaa kameran niin, että mahdollisimman moni ihminen näkyy. Ihmisen näkyminen kuvassa ei kuitenkaan ole olennaista, sillä ihmisten erilaiset äänet auttoivat seuraamaan keskustelua, kuka milloinkin puhui.

Tässä tutkimuksessa on tutkittu ihmisten muistitietoa, eli heidän muistojaan ja näkemyksiään. Käsiteltävät asiat eivät ole siis faktatietoa. Ihmisten muistot ja tavat luovat ja ovat osa hautausmaan identiteettiä. Haanpää ja Fingerroos korostavat artikkelissaan *Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä* tutkijalla olevan vastuun omista tulkinnoistaan tutkimuksen sekä tiedon näkökulmasta. He toteavat artikkelissaan, että muistitietotutkimus ei ole faktatietoa²⁵, joten muistitietoa ei saa ajatella samaan tapaan kuin faktoja eli todeksi. Ihmiset kertovat asiat aina omista näkökulmistaan ja muistavat itselleen merkitykset asiat. Jos jokin muisto on itselle kipeä, sitä ei välttämättä muisteta tai se voidaan muistaa väärin. Omassa tutkimuksessani kyselin ihmisten omia kokemuksia, joten tulosten rinnastaminen faktaan ei oikein olisi mahdollistakaan. Vaarana voisi kuitenkin olla, että yhden muisteluillan perusteella ajattelisin kaikkien euralaisten ajattelevan samalla tavalla. Muisteluillassa tuli siinä suhteessa yksipuolinen näkökulma esiin, koska paikalla ei oikein ollut keski-ikäisiä eikä heitä nuorempia ihmisiä. Nuoremmilla on melko erilaiset tavat ja muistot kuin vanhemmilla ihmisillä.

²⁵ Fingerroos ja Haanpää 2006, 29; 33.

Muistitieto on käsitteenä varsin nuori. Se syntyi 1970-luvulla tuoden tutkimukseen uusia näkökulmia.²⁶ Muistitiedolla tavoittaa paremmin ihmisten ja yhteisöjen omia ajatuksia ja historiaa sekä pystyy tuottamaan niitä, sillä kyseessä ei ole faktatieto vaan ihmisten omat kokemukset ja muistot.²⁷ Itsekin halusin tavoittaa tutkimuksessani juuri ihmisten omia ajatuksia enkä historiankirjoissa olevia faktoja. Muistitietoa tutkimalla menneisyydestä tulee esiin uusi puoli. Aiemmin ollaan ehkä kirjoitettu yleisesti, mitä historiassa on tapahtunut perehtymättä sen enempää ihmisryhmiin tai yksittäisiin ihmisiin. Muistitietotutkimus mahdollistaa sen, että saadaan tutkittua esimerkiksi punaisten kokemuksia henkilökohtaisesta näkökulmasta.

Fingerroos ja Haanpää esittivät artikkelissaan erilaisia tapoja suhtautua muistitietoon. Kun muistitietoa käytetään tutkimuksen lähdemateriaalina, sen tavoitteena on tuoda ilmi muistelijan näkökulmat menneisyydestä. Muistelijaa voidaan kutsuakin tiedontuottajaksi. Tutkijan pitää tällöin esittää muistelijan näkökulma, tai tehdä siitä tulkintoja. Artikkelissa todettiin, että muisteliija toimii aina omien tarkoituseriensä mukaisesti.²⁸ Teen siis tässä tutkimuksessa tulkintoja euralaisten muistoista. Pitää muistaa, että muistelijalla on siis aina omat tarkoituseränsä kuten artikkelissa todettiin. Esimerkiksi hautausmaasta voitaisiin antaa erityisen positiivinen kuva, vaikka sillä oikeasti olisi synkkäkin menneisyys.

Muisteluillassa tekemäni ryhmähaastattelu oli teemahaastattelu. Keskusteltavat teemat oli valittu etukäteen, ja tein illan aikana vielä lisää tarkentavia kysymyksiä. Illan aikana painottuivat ihmisten omat mielipiteet keskusteltavista aiheista sekä heidän aiheille antamansa merkitykset. Nämä kaikki ovat teemahaastattelun piirteitä.

Teemahaastattelussakaan ei voi silti kysyä mitä tahansa, vaan tarkoituksena on löytää vastauksia tutkimuskysymyksiin.²⁹ Haastattelussa ollaan suorassa vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, mikä mahdollistaa haastateltavan ohjaamisen oikeaan suuntaan.³⁰ Hirsjärvi & Hurme toteavat teoksessaan *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. haastattelun oleva pieni kurkistus haastateltavan maailmaan ja hänen

²⁶ Fingerroos & Haanpää 2006, 27.

²⁷ Ukkonen 2002, 14.

²⁸ Fingerroos & Haanpää 2006, 28; 34-35.

²⁹ Tuomi ja Sarajärvi 2018, 87-88.

³⁰ Hirsjärvi & Hurme 2000, 34.

ajatuksiinsa.³¹ Onkin haastattelijasta ja hänen taidoistaan kiinni, mitä kaikkea hän saa haastateltavastaan irti.

Tilaisuuden aluksi kysyin, kuinka usein ihmiset käyvät hautausmaalla, onko esimerkiksi joitain tiettyjä päiviä ja juhlia, milloin käydään.

”Ens alkuuns joka päivä ja nyt kerran kuukaudes suurinpiirtei.” Nainen 1

”Ku kuiva kesä oli ni täyty käyd joka toine päivä mut nyt ku ei tarvi kastelemas käyd ni ei, ei tuu sit.” Nainen 2

Ihmiset kertoivat käyvänsä hautausmaalla esimerkiksi jouluna, pääsiäisenä, hääpäivänä, vainajan syntymä- ja kuolinpäivänä, isän- ja äitienpäivänä. Muutama ihminen kertoi pitäneensä hautausmaalla opastuskierroksia. Haudalla käydään enemmän kesäisin, koska kukkia pitää kastella. Surutyön alussa hautausmaalla käydään useammin, sillä vainajan luota haetaan turvaa ja lohdutusta suruun. Nainen 10 kertoi hänen käyneen lapsena tätinsä pyörän tarakalla Lauhianmäellä. Täti kävi kastelemassa kukkia sisarensa haudalla. Naisen 10 lapsuudessa hautausmaalla ei ollut vesijohtoa, joten kukkien kasteluvesi piti hakea Eurajoesta. Sinne vei polku pellon halki. Euran seurakunnan entinen seurakuntapuutarhuri Antero Ryhti kertoi haastattelussaan kandidaatin tutkielmaani varten hautausmaan vieressä olleen myös kaivo ennen vesijohdon rakentamista hautausmaalle.³² Pohdin muisteluillassa, liittykö hautausmaalla käyntiin aina muistelua vai tuleeko siellä käytyä myös muuten vaan. Ihmiset kertoivat käyvänsä välillä muistelemassa ja välillä muuten vaan. Hautausmaalla käytiin välillä rauhoittumassa. Hautausmaalla käyminen ei siis vaatinut aina tietyn ihmisen muistelua, vaan hautausmaalla saatiin rauhoittumisen kokemus. Hautausmaa onkin hiljainen paikka, jossa oman mylläävän mielen voi saada keskittymään.

Osa ihmisistä toivoi, että Lauhianmäen hautausmaata ei laajennettaisi. Hautausmaa on nyt hauta-arkun muotoinen, joka lienee sattumaa. Ryhti kertoi hautausmaata reunustavan kiviaidan kivien olevan peräisin hautausmaan mäestä hautausmaata rakennettaessa.

³¹ Hirsjärvi & Hurme 2000, 41.

³² Töykkälä 2019, 23.

Uudesta laajennettavasta osasta tulee kuitenkin matalampi kuin vanhasta, eli ne ovat eri tasossa. Tämä johtuu siitä, että Museovirasto haluaa, että vanha kiviaita ei jää mistään kohtaa piiloon.³³ Se kertoo sen arvokkuudesta. Ihmiset varmasti silti pelkäävät, että Lauhianmäen oma tunnelma muuttuisi. Tuhkaus on kuitenkin nykyään todella suosittua, joten laajennusta tuskin tarvitsee tehdä lähiaikoina. Monelle tuli myös yllätyksenä, että hautausmaata aiotaan laajentaa.

”Kyl mää viime kesänäki sillai molemmil hautausmail tavallaa niinku kävin ulkoilemas, myöhää illal tuli lähdettyy muutaman kerranki oikee. Ensin sitä kirkon hautausmaat kävelin ja sit Lauhiimäen. En mitenkää erityisesti haudoilla vaan ihan vaan kattelin kiviä ja mitä luki missäkin.” Nainen 1

Kysyin, onko hautojen välillä niin sanottua kilpavarustelua. Esimerkiksi isoilla suvuilla ja talollisilla on ennen ollut suuret hautamuistomerkit. Kilpavarustelu voi tarkoittaa myös sitä, että haudalle tuodaan aina hieno kukkakimppu. Ihmiset eivät myöntäneet tällaista ilmiötä olevan. Todettiin kuitenkin, että Eurassa on muutama todella iso hautamuistomerkki. Keskusteltaessa kukkasista, kysyin, onko haudan ja kukkien hyvällä kunnolla ja siisteydellä merkitystä. Ihmiset nyökyttelivät. Jatkoin kysymällä, onko hautamuistomerkki heidän mielestään tehty omaisia vai vainajia varten.

”No mietin omal kohdallani, että kyl se mun päätös on millainen otettiin. Et ei siitä puhuttu sitte etukättee.” Nainen 1

”Nyksin varmaa ihmiset, muutamat ainakin, tekee kaikkii toivomuksii --.” Nainen 3

Ihmiset kertoivat, että hautamuistomerkki on yleensä omaisten valinta. Aiheesta ei puhuta ennen kuolemaa. Oli yksi esimerkki, jossa aihe on vaiettu myös kuoleman jälkeenkin. Kuolema tuntuu siis olevan yhä edelleen tabu, vaikka asiassa on varmasti myös edistytty.

³³ Töykkälä 2019, 17; 23.

Kysyin, symbolisoiko hautamuistomerkki vainajaa vai voidaanko vainajaa muistella muuallakin. Esimerkiksi Norjassa ja Ruotsissa asiaa tutkinut Anders Gustavsson huomasi, että Norjassa ei käydä haudoilla yhtä usein kuin Ruotsissa. Ruotsissa käydään hoitamassa hautakukkia samaan tapaan kuin Suomessa. Norjassa haudoilla käyntiä ei koeta itsessään tärkeäksi, vaan vainajaa voidaan muistella muuallakin.³⁴ Ihmiset totesivat muisteluilla, että vainajan muistelu ei vaadi hautamuistomerkin luokse menemistä.

”No kyl mun täytyy semmone hullu juttu kyl ko mummuni ja pappani on haudattu ton hautausmaal ja aina ku mul oli joskus paha olo ku mä olin niin paljon mummun kans pienenä ni mä lähdin sin mummon haudalle. Nii hassuu ku se onki mutta joku unohtu siitä sitte.” Nainen 3

Haudan luona ihmiset kokevat olevansa lähellä vainajaa, koska vainaja on fyysisesti haudattu maahan. Se ei välttämättä ole muutamaan vuosikymmeneen enää toteutunut, kun tuhkaus on tullut voimaan ja tullut koko ajan yhä suosittumaksi. Arkkuhautauksesta keskusteltaessa kysyin, vaikuttaako tuhkaus muisteluun. Tuhka voidaan haudata uurnan mukana fyysisesti maahan tai esimerkiksi sirotella mereen. Nainen 1 ja 3 keskustelivat, että he eivät halua tulla tuhkatuksi. He ovat kuulemma sen verran vanhanaikaisia. Jos monet ihmiset haluavat pysyä vanhoissa perinteissä ja tulla haudatuksi arkussa, hautausmaita joudutaan laajentamaan nopeammin mitä on tarkoitus.

”Mun toiveeni on, mut mä en tiedä tuhkataanko mun, mut toiveeni on, et ei tuhkata. Mutta toi mää en tiedä, ei se vaikuta varmaa sitte enää. Mä en osaa, tai no ko mä en sitä tuhkausta halua. Seki on vähä semmone kakspiipunen juttu.” Nainen 1

”Tietysti tarttee ajatella sitäki sit et onks kettää, niinku Euran. Et voi tulla. Et onko kettää sitte enää...Nii ni silloin se on kyl aika hassu juttu jättää sit semmonen lasten maksettavaks seurakunnan hoitoon, ei se sit oikee.” Nainen 3

³⁴ Gustavsson 2011, 63.

Ihmiset pohtivat, mitä jos omaa jälkikasvua ei enää asu seudulla. Silloin tuntuisi oudolta jättää hieno hauta hoidettavaksi ja jälkeläisten vaivoiksi. Tämä asia tulee varmasti muuttumaan tulevaisuudessa, kun nuorten pitäisi alkaa ottamaan hoitovastuuta haudasta. Monet nuoret lähtevät Eurasta opiskelemaan eivätkä välttämättä enää muuta takaisin kotiseudulleen. Kysyinkin, että entä mitäs mieltä ihmiset ovat virtuaalisista hautausmaista. Ovatko ne tuttu asia ja voisivatko he itse käyttää niitä. Osa ihmisistä oli kuullut asiasta ja osa ei.

” Emmää ainaka ko mä muutenkaan nii kauheesti nettii käyt muutko pankkiasiois ni, mä en ossaa aatel et mää muistelisin, ei. Se on varmaa iha yhtä oikee se ku menee sin haudal. Ja sit tämän päivän nuoremmat nuoret mitä mää ny olen, ainaki aattelee monist asioist eri taval mitä me. Me kuljetettaa viel mukanamme niit mummojen ja pappojen ja äitien ja isien mielipitteitä.” Nainen 1

”Eikä siin ol loppujen lopuks suurikaa ero sit taas kuolinilmoitukseen lehdessä paitsi se – netin ilmotus on todennäköisesti huomattavasti paljon pitkäikäisempi.” Mies 5

Mies 5 totesi hienosti, että virtuaalinen muistelu ei juurikaan eroa lehdessä olevasta kuolinilmoituksesta. Lehdessä oleva kuolinilmoitus kuluu joskus pois, mutta netissä oleva muistelu voi säilyä paljon pidemmän aikaa. Virtuaalihautausmaa tarjoaa yhteisöllisen tavan muistella ja surra vainajaa kuten fyysisenkin hautausmaa.³⁵ Virtuaalisen hautausmaan ajatellaan ehkä kestävän pidempään kuin fyysisen hautausmaan. Muutama vuosi sitten muistopaikka.fi -sivusto katosi. Sivusto oli yksi suosituimmista vainajien virtuaalisista muistelupaikoista. Sivua ei ole kuitenkaan ilmeisesti lopetettu, vaan sen ylläpito on vain tauolla.³⁶ Sivuston katoaminen osoittaa, että virtuaalinenkin hautausmaa ei ole ikuinen. Muistopaikka.fi ei ole vielä kukaan palannut käyttöön. Ihmiset hätäntyvät virtuaalisen hautausmaan kadotessa, jos paikka on ollut heille tärkeä. Asia ei herättänyt sen enempää keskustelua muisteluillaan paikallaolijoissa. Kysyin seuraavaksi, hoidetaanko hautaa vainajan, oman surutyön vai sosiaalisen paineen vuoksi.

³⁵ Haverinen 2014, 135.

³⁶ IS, ”Suositun muistopaikka katosi yllättäin”, 2017.

”Mää luulen et kaikkiin näihin kohtiin.” Mies 4

”Joo ja kyl jos on vähän pidempi aika et ei oo syystä tai toisest menny sinne ja siel on ollu kukkaset lakastunu ja riipin raapi kaikki ni kyl sit tulee vähä semmone et mitä ihmiset aattelee. Et kyl se niinku käy sillai mieles.” Nainen 1

” -- mä koitan niin yksinkertasest sitä hoitaa ku mahdollist. Et se olis niinku hoidetun näköne. Et se ja tietysti lähinnä ajattelen et se kunnioittas vainajii sit justiinsa ko on pidetty kunnos. Ja se on vähä surullist ko, kon näkee sielläki on nyt semmosiiki hautoi Lauhiimäes ku on hautakivet kaatuneet. – semmone hauta siel on kun yks näitten Euran suurimpii kantatiloj ollu mut ei oo, ei oo mittää suvust jäljel. Ni ni se jotenki ni tekee semmosen vähä omalaatusen olon. -- Ja toi ni kyl se sillon ehkä olis niinko seurakunnal ni ni iha hyvä poistaa semmoset. Ei se, ei sekään oo hienoo et ne on kaatuneen siel. --” Mies 1

”Meil on tuolla, siis Lähteenojalla Lauhiimäes sukuhauta ja siel on semmosii vainajii haudattu ketä määkää en tunne. Yks on semmone ko muistan. Mut silti siin on niinko tämmöne, vois sanoo et suvun kunnia kysees et se pidetää siistinä. Ei mitään koreena mut mutta sillai et meil on seurakunnan kanssa se sopimus ja sitte kynttilät viedään jouluks ja sillai. Mut kyl siin mun mielestä se että se edustaa vähän sitä taloo ja miten se suhtautuu asioihin. Tai suku, ei niin talo, mut suku.” Mies 5

Ihmiset totesivat, että haudalla käydään vainajan ja surutyön vuoksi, mutta myös sosiaalinen paine laittaa hoitamaan hautakukat kuntoon. Hautaa ei kuitenkaan ole tarve koristella liikaa, siisteys on tärkeintä. Mies 5 kertoi sukuhautoista, joita hoidetaan edelleen. Vainajista ei tunneta välttämättä ketään tai vain muutama ihminen on tuttu. Hautaa pitää kuitenkin hoitaa, koska haudan hoitaminen on yhteydessä suvun kunniaan. Jos hauta olisi epäsiisti, se antaisi suvusta huonon kuvan. Kyseessä on siis oma ylpeys sekä sosiaalinen paine, joka altistaa haudan hoitamiselle. Vainajia halutaan kunnioittaa siistillä haudalla.

Keskustelu siirtyi ulkomaiden hautausmaihin. Hautausmaiden koettiin olevan epäsiistejä verrattuna suomalaisiin hautausmaihin. Puheeksi tuli Argentiinassa oleva hautausmaa, jolla mies 2 oli käynyt. Siellä oli esillä muutamia ruumiita. Monet kauhistelivat asiaa. Puheeksi tuli myös erityisesti Meksikossa vietettävä kuolleiden päivä, jolloin tehdään esimerkiksi

vainajien lempiruokaa. Mies 2 totesi asian olevan ihan sama Suomessa. Tavat ovat siis globaaleja, hieman eroten toisistaan.

”Et kyl Suomes pidetää niinko haudoist parempaa huolta ko jos määki oon käyny jossai ulkomail, eteläs ja tuol tullu käytyy hautausmaal ni ei siel niinko mun mielest semmost.

Siel voi ol iha mitä valokuvii vaa ja mitä vaa härpäkettä haudalla sitte.” Nainen 1

”Onha se Suomessaki. Mää ku oon nii mont tehny näit hautajaisjuttuu, tilaisuut. Ni nää toivomukset et vainaja tykkäs siit ja siit, semmost pullaa, semmost laatikkoo ja sitä ja sitä.

Ihan niinko se vainaja istuis siin.” Mies 2

Ulkomailla hautausmailla ei välttämättä ole fyysistä kukkatilaa. Kysyin tilaisuudessa, voisiko Suomessa olla mahdollista viedä haudoille pelkkiä kukkakimppuja.

Hautausmaakulttuuri tuntuu kuitenkin olevan muutoksessa. Ollessani hautausmaalla töissä, vanhemmat ihmiset olivat enemmistössä hautausmaalla kävijöissä. Nuoremmat sukupolvet olivat selvästi vähemmistössä. Muutoksia on ollut myös itse hautaamisessa tuhkauksen lisätessä koko ajan suosiotaan.

”Siin on vaa se onkelma, sit siel on valtaosa, jos kaikki rupee tekemään sitä, ni sit siel on valtaosa kuihtuneit kukkasii, jotka retkottaa sit täysin hoitamattoman näkösen. Et ei me kuitenkaa mut jotku...” Mies 1

”Kylhä tuollaki muovikukkasii on, Lauhiamäessäki on muovisii kukkii.” Nainen 2

”Mut mikä siin sit ainaki omal kohdal on ni ei saa vietyy. Ei saa vietyy muovikukkaa haudal... Emmää tiä se on nii joteski semmone eloton sanotaa nii.” Nainen 1

Mies 1 toi esiin asiasta toisen puolen, jota en ollut edes ajatellut. Haudalle viedyt kukkakimput kun pitäisi viedä myös roskeen, kun ne ovat kuihtuneet. Kimput kestävät suhteellisen vähän aikaa, joten hautausmaalla tarvitsisi käydä ehkä vielä useammin kuin nyt, kun kukat ovat kukkatilassa. Ensin kukat pitäisi käydä viemässä haudalle ja parin

päivän jälkeen ne saisi laittaa roskeen. Ratkaisuna voisikin olla erilaisten patsaiden tuominen haudalle kukkien sijaan, jota tehdään jo nyt. Suosittuja ovat esimerkiksi erilaiset enkelipatsaat. Oikeiden kukkien sijasta muovikukat voisivat olla myös yksi vaihtoehto. Asia, joka ei noussut illan aikana esiin, on kynttilöiden vieminen hautausmaalle. Nekin viedään aina tietyksi aikaa hautausmaalle ja sen jälkeen ne haetaan pois. Kynttilät ja kukat vaatisivat siis saman vaivan. Kynttilöiden vienti haudoille on todella suosittua, joten kukkakimppujen vienti haudoille fyysisten kukkien sijasta voisi tulevaisuudessa olla mahdollista.

Tilaisuudessa ihmiset kuitenkin tuomitsivat muovikukat aika selkeästi. Muovikukka ei tuo samanlaista iloa ja arvostusta kuin oikea kukka. On jännä ajatus, että kuolleiden keskelle halutaan tuoda eläviä kukkia, koska niin sanotusti kuollut kukka eli muovikukka ei kelpaa. Kuolleiden keskelle ilmeisesti kaivataankin jotain elävää lohduttamaan. Kukkien ja kynttilöiden lisäksi haudalle viedään paljon muutakin, mutta mitä kaikkea? Miten hautausmaaperinteet ovat siis muuttuneet?

”Työkaverin haudal oli, hän oli metallimies, ni sorvinlastu.” Mies 2

”Paljon on muuttunu. Kynttilöi viedää ja niitä on siellä täällä, ja ennen vanhaan muistettii lyhdyllä ja ja sillai. Eikä ollu kukkasiika paljo.” Nainen 4

”Se on ainaki muuttunu et sillon aikasemmin hauta luotiin siin tilaisuudessa umpeen. Nykyään ei enää. Mä olin just tossa pari viik-, kolme viikkoa Ylivieskassa hautajaisi si siellä luotiin vielä umpeen. Oli kurane, räntäilma ja kuraa. Siellä vaan sit porukka lapioi.”

Mies 5

”Ja nykyään aika moni pulputtaa puhelimee.” Nainen 5

Monet vievät haudalle enkelipatsaita. Haudalle on haluttu merkki vainajan kokemasta elämästä, miehellä 2 on esimerkki työn näkymisestä haudalla. Haudoilla ei enää näy niin paljon esimerkiksi vainajan kotipaikkakuntaa tai hänen harjoittamaansa työtä. Sillä saataisiin tuotua vainajia lähemmäs ja tutummaksi hautausmaakävijöille, nyt hautamuistomerkit ovat lähes toistensa kaltaisia ja vainajat jäävät etäisiksi. Vainajat ovat vain nimiä nimien perään. Hautausmaat ovat muuttuneet sen lisäksi esimerkiksi kukkien

tuomisella ja istuttamisella. Ennen hautausmailla ei ollut niin paljon kukkasia. Nainen 10 kertoi, että hänen lapsuudessaan haudalle vietiin leikkokukkia omalta pihalta. Hänen tätinsä piirsi hiekkahaudan hiekkaan kuvioita haravalla. Tämä oli mielenkiintoista, sillä samaa olen tehnyt itse ollessani töissä hautausmaalla. Kuvittelin tavan olevan uusi. Utta on myös se, että hautaustilaisuudessa ei ole enää hetkeen luotu hautaa umpeen paikan päällä. Mies 5 kertoi kuitenkin ihmetelleensä niin tapahtuneen hautajaisissa Ylivieskassa. Jotkin vanhat perinteet halutaan pitää ilmeisesti siis yllä. Nainen 1 kertoi heidän suvussaan olevan perinteenä arkun kannen pitäminen auki. Tapa riippuu tietysti siitä, miten vainaja on kuollut, eli viitsiikö arkkua pitää auki. Nainen 5 mainitsi puhelimeen puhumisen. Se on aika iso muutos. Sen vuoksi kysyin, ovatko ihmiset huomanneet hautausmailla Pokémon Go:n pelaajia ja mitä mieltä he ovat pelaajista. Pelin pelaaminen taukosi jossain kohtaa, mutta nyt pelaajia tuntuu olevan taas paljon liikkeellä. Pelin pelaaminen hautausmaalla on toisaalta samanlaista ulkoilua kuten rauhoittuminen hautausmaalla. Osa ihmisistä ei pitänyt siitä, että hautausmaalla pelataan. Kehotettiin myös pelaajia alkaa keräämään geokätköjä.

”Kyllä mää oon joskus kieltäny poikia kun he saattaa hyppiä hautakivien yli ja jos, jos kävelee käytäviä pitkin niin, niin ok mutta tuota, juostaan ja mennään hautakivien yli ni se on vähän sopimatonta.” Nainen 6

”Semmone mul tuli mielee et meillä noi ko on päässy ylioppilaaks ni tai rippi, ripillekki Eurassa ni on viety kukkanen haudalle sit tavallas, ruusu. **(Voitko avata tätä?)** Mun tytär kirjotti ylioppilaaks ja siit on aikaa 25 vuot taitaa ol jo. Ni mun ol isä silloin sit jo kuollu ni sitte vietii isän haudalle, hän vei yhden niist ylioppilasruusuist.” Nainen 1

”Siin on vaa semmone tunne et muistaa niitä sitte omana juhlapäivänäs, poisnukkuneita.”
Nainen 1

Ihmettelin ylioppilasruusujen viemistä sukulaisten haudoille, mutta monet kertoivat tehneensä samoin omassa nuoruudessaan. Keskusteltaessa, onkohan tapa jo poistunut, sen todettiin yhä olevan olemassa. Itselleni tapa on vieras luultavasti siksi, että ylioppilaaksi päästessäni veimme ruusuja sankarihaudalle. Sankarihaudat sijaitsevat kirkon vieressä olevalla hautausmaalla, ja meillä ei ole siellä haudattuna läheisiä. En ole kuullut tavasta

puhuttavan ennen, mutta se voi silti olla edelleen käytössä. Tavassa onkin kyse omien läheisten muistamisesta omana juhlapäivänään, kuten nainen 1 asian kiteytti. Kysyin, viedäänkö haudalle joitain tiettyjä kukkia hautausmaalla vieraillessa.

”Mää vien hääpäivänä aina keltasia ruusuja, mitä mul oli omaski kimpus, hääkimpus.”

Nainen 8

”Mun mummoni, karjalaismummu, joka o haudattu sin Ulvilaa ni hänen toiveena oli et häne haudalle sit istutetaa semmone kuunlilja ja siel se o, kuunlilja, mitä hän toivo sitä.”

Nainen 1

”Meillä on kyllä ku on tuota isän ja äidin haudalla kun on, on iso sisarusparvi niin vuosittain aina yks hoitaa tai ottaa sen päävastuun. Toki sitte muutkin siellä käy ja sytyttää kynttilöitä ja näin mutta, mutta joku aina niinku vastaa, niinku huolehtii kukista ja, ja sit jos ei ehdi kastelemaan niin pyytää sit jonku muun mutta tota sit tällä tavalla vuos kerrallaan mennään ja sit muistutetaan ain seuraavaa et sun vuoros.” Nainen 6

Haudalle viedään esimerkiksi hääpäiväni samoja kukkia, mitä hääkimpussa oli. Lempikukat ovat myös suosittuja kukkia haudalle. Nainen 6 kertoi heidän tavastaan hoitaa hauta. Vuosittain yksi sisaruksista hoitaa haudan ja tarvittaessa pyytää muita auttamaan. Näin hauta tulee varmasti hoidettua. Puhe siirtyi Lauhianmäen säähän. Monet totesivat hautausmaalla olevan aina todella kylmä, varsinkin talvisin. Kesällä siellä on taas mukava kävellä, vaikka välillä hautausmaalla on kuumempi kuin missään muualla.

Yleisöstä suurimmalla osalla on joku tuttu haudattu Lauhianmäkeen. Osa haluaisi tulla haudatuksi Lauhianmäkeen ja osa kirkon viereiselle hautausmaalle. Se riippuu siitä, onko omaa sukua haudattuna kumpaan paikkaan. Usein kauemmista kylistä olevat on haudattu Lauhianmäkeen ja esimerkiksi kauttualaiset kirkon viereiselle hautausmaalle. Tapoja ei välttämättä haluta muuttaa eikä tulla haudatuksi vieraalta tuntuvalle hautausmaalle. Hautausmaahan pitää olla jo elävässä elämässä jokin yhteys. Ihmisillä on siis vahvoja perinteitä sekä tahto siitä, miten asiat pitää hoitaa oman kuoleman jälkeen. Eli vaikka kuolema tuntuu asialta, mistä ei juuri puhuta, asiat haluttaisiin hoitaa silti tietyllä tapaa.

Osalle ihmisistä oli yllätys, että Lauhianmäki on uusi hautausmaa. Monet ovat ajatelleet sen olevan vanha hautausmaa. Lauhianmäki on vihitty käyttöön vuonna 1891. Kirkon viereisen hautausmaan vihkimisajankohtaa ei tiedetä, mutta se on vanhempi kuin Lauhianmäki. Toki Lauhianmäkeen on haudattu rautakaudella, mutta tauon jälkeen seuraavaksi vasta 1800-luvun lopulla.

” -- Olen tyttökaverini kanssa, me ollaan varmaa käyty sit kouluu eli me polkupyöräl on ajeltu hautausmaalle -- en sitte muista sitä että olik hänen – jotain sukuansa siellä, et mitä varten mein tuli käyty siel Lauhiimäen hautausmaal mut me otettiin sit sielt, huomattiin yks semmonen hauta et tota noin vois hoitaa. -- Me käytiin hoitamas sitä ja haravoimas. -- me oltiin varmaa likkakaverin, koulukaverin kans ain silloin tällön, ja mä en muist sitä sit, et kuka sen tosiaa, ni oltiiks me jutuissa jottai et me ollaan nyt hoidettu tai jottai tämmöst --”

Nainen 9

”Mää kastelin viime kesänä ni kaverin hautaa, Teuvon kaverin hautaa ja se sai, mää sain kiitokset siit ku se alko kukkimaan ja se on ny, muistaks sää nii täydes kukas et...Siin ei ol oikkee vissii ollu semmost ketä, kuka olis käyny. Ni mä sit aina lirautin samalla ku omaakin.” Nainen 1

Aiemmin puhuttiin, kuinka nainen 3 meni aina mummun haudalle, kun hänellä oli paha mieli. Nyt nainen 9 kertoi, kuinka he olivat lapsena hoitaneet jonkun hautaa. Lapset ottavatkin mallia aikuisista. Keskustelu siirtyi siihen, uskaltaako tuntemattomien hautaa ylipäättään hoitaa. Nainen 1 kertoi saaneensa kiitollista palautetta kasteltuaan miesvainajansa ystävän hautaa. Tilaisuudessa olijat kertoivat kuulleensa joidenkin saaneen vihaista palautetta heidän hoidettuaan tuntemattoman hautaa. Itsekin ajattelisin kastelun olevan vain hyvä asia, mutta joillekin se on niin henkilökohtainen asia. Joillain on myös omia tapoja haudan hoitamisen suhteen, joista haluaa pitää kiinni.

Pidin muisteluillan euralaisille, jotta saisin tietää ihmisten hautausmaaperinteistä. Perinteitä kuulemalla muodostui myös ihmisten ajatus Lauhianmäen identiteetistä ja muistin paikoista. Muisteluiltaan tuli 25 ihmistä, joista suurin osa keskusteli ja vastaili kysymyksiini. Kaikki eivät puhuneet mitään, mutta tilaisuuksissa on aina ihmisiä, jotka

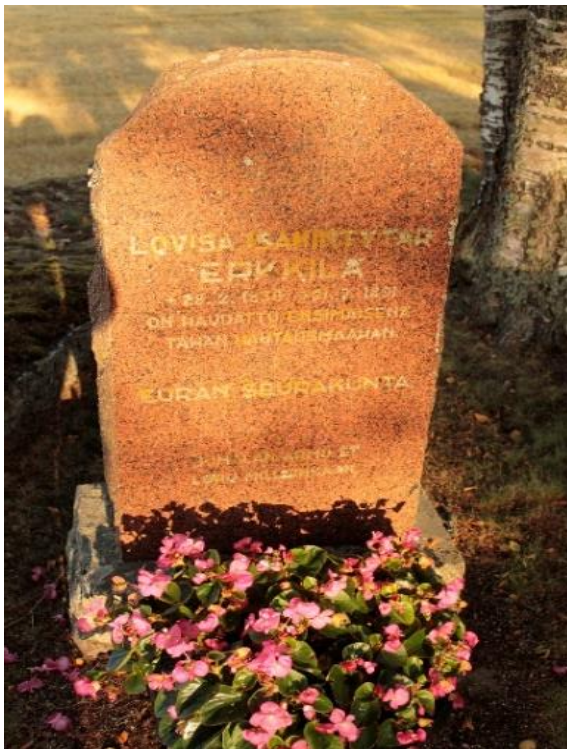
vain kuuntelevat. Sain illan aikana mukavasti vastauksia kysymyksiini. Osan kysymyksistä olisi voinut muotoilla toisin, jolloin niihin olisi saanut pidempiä vastauksia.

Tilaisuuden perusteella ihmisillä on samanlaisia hautausmaaperinteitä, joita ei haluta muuttaa. Haudalla käydään erityisesti erilaisina merkki- ja juhlapäivinä sekä välillä muuten vain muistelemassa. Hautausmaalla voidaan käydä myös rauhoittumassa. Haudalla käydään kesäisin kastelemassa kukkasia ja talvisin haudalle viedään kynttilöitä.

3. Hautausmaa muistin paikkana

3.1. Hautamuistomerkit

Vanhat hautamuistomerkit ovat yleensä monimuotoisempia kuin nykyiset hautamuistomerkit. Hautamuistomerkit ovat muuttuneet melkoisesti niiden historian aikana. Egyptissä faaraoille on rakennettu pyramideja ja siitä pienempi mittakaava on muun muassa Suomessa vainajille rakennettavat mausoleumit. Suomessa on myös aikaisemmin laitettu kirkkomaille vainajien muistoksi tasaisia laattoja. Samantapaisia siis, joita oli ennen kirkkojen lattioilla. Sitten tulivat sarkofagit, pystykivet ja -paasit, ristit sekä luonnonkivet.

Kuva 5. Lauhianmäkeen on haudattu ensimmäisenä Lovisa Erkkilä 21.7.1891.

Vuonna 1783 kiellettiin hautaaminen kirkkoon. Tämä päätös koski osaltaan erityisesti kaupunkien kirkkomaita, sillä niihin ei mahtunut enää uusia hautoja. Suomen ensimmäinen kaupungin ulkopuolinen hautausmaa vihittiin Ouluun jo kaksi vuotta ennen päätöstä, vuonna

1781.³⁷ Kaupungeissa perustettiin hautausmaita kaupungin rajojen ulkopuolelle, mutta maaseuduilla tila ei loppunut. Vuoden 1879 terveysasetuksessa määrättiin perustamaan uusia hautausmaita, jos kirkkomaalle ei mahtunut enää hautaamaan. Tämä koski tällä kertaa myös maaseutua. Sen seurauksena Lauhianmäen hautausmaa perustettiin Euraan vuonna 1891. Lauhianmäelle haudattiin ensimmäisen kerran vielä samana vuonna 1891 kuten kuvasta 5 näkyy. Maaseudulla haudalle oli tapana laittaa puuristi, joka lahosi tietyn ajan kuluttua. Lauhianmäellä on ollut ennen puuristejä, mutta seurakunta on ehkä halunnut investoida ensimmäiseen Lauhianmäelle pystytettyyn hautamuistomerkkiin. On myös mahdollista, että Lauhianmäen ensimmäinen hautamuistomerkki on uusittu, sillä se näyttää todella hyväkuntoiselta ollakseen alkuperäinen hautamuistomerkki. Hautausmailla käytettiin samaa hautaa monta kertaa. Vähempiarvoiset vainajat haudattiin rivihautoihin, eli vainaja toisensa perään ilman mitään muistomerkkiä. Vuonna 1927 terveysasetuksessa kiellettiin useiden vainajien hautaaminen samaan hautaan.³⁸

Kuva 6. Jääkäriluutnantti Väinö Alasmaan sarkofagi vuodelta 1919.

1700-luvulla kirkkomaiden muistokivet alkoivat olla samanlaisia kuin ennen kirkkojen lattialla olleet laakakivet. Uudenlaisia muistomerkkejä olivat 1800-luvun alussa veistetyt

³⁷ Gardberg 2003, 63-64.

³⁸ Gardberg 2003, 79-80.

sarkofagit.³⁹ Lauhianmäen hautausmaaltakin löytyy yksi sarkofagi kuvassa 6, johon on haudattu euralainen jääkäriluutnantti Väinö Alasmaa. 1820-luvulla muotiin tulivat tehtaissa tehdyt rautaristit ja -laatat. Mallia otettiin Saksasta ja Ruotsista.⁴⁰ Sen jälkeen suosituiksi tulivat pystypaasit ja pystykivet. Pystypaasit ovat edestä hiottuja, mutta takaa ja sivuilta käsittelemättömät.⁴¹ Pystykivet ovat joka puolelta hiottuja. Näitä hautamuistomerkkejä oli eniten vuosina 1850-1910.⁴² Valurautaristit tavoittivat maaseudun hautausmaat vasta 1800-luvun lopussa, kun kaupungeissa suosittiin jo hautakiviä.⁴³ Sen seurauksena maaseudun hautausmailla ei näy rautaristejä aiemmin. Lauhianmäen hautausmaalla on paljon valurautaristejä juuri 1800-luvun lopulta. Ilmari Wirkkala kirjoittaa teoksessaan *Suomen hautausmaiden historia* läntisistä hautaustavoista. Lännessä rautaiset hautamuistomerkit olivat suosituimpia kuin puiset hautamuistomerkit.⁴⁴ Sekin on yhtenä syynä siihen, ettei Lauhianmäellä enää juuri tavata puisia hautamuistomerkkejä. Tutkimuksessani selvisi, että Lauhianmäellä on 7 puuristiä ja jopa 38 rautaristiä. Kuvassa 7 on puuristi vuodelta 1937. Rautaisten hautamuistomerkkien suosioon voi olla syynä esimerkiksi se, että tehtaas innostuivat nyt tuottamaan metallisia hautamuistomerkkejä.

³⁹ Gardberg 2003, 83-87.

⁴⁰ Gardberg 2003, 94.

⁴¹ Wirkkala 1945, 98.

⁴² Wirkkala 1945, 100-101.

⁴³ Gardberg 2003, 101.

⁴⁴ Wirkkala 1945, 83.

Kuva 7. Yksi Lauhianmäen hautausmaan puuristeistä vuodelta 1937.

Ristien lisäksi valuraudasta tehtiin aitoja ympäröimään hautoja. Aidalla haluttiin suojella hautakiviä hautausmaalla laiduntavilta eläimiltä. Laiduntaminen johtui siitä, että seurakunnan lukkarilla oli lupa laiduntaa eläimiään hautausmaalla. Vastavuoroisesti lukkarin piti pitää hautausmaa siistinä. Samasta syystä kuin hautamuistomerkkejä, myös hautausmaita aidattiin. Eläimet haluttiin pitää hautausmaan sisällä laiduntamassa, jotta ne eivät pääsisi tekemään muualle pahuuksiaan. Aitaamalla hautausmaa se toki erotettiin pyhänä maana muusta alueesta. Vasta vuoden 1929 piispainkokouksessa eläinten laiduntaminen hautausmailla kiellettiin.⁴⁵ Lauhianmäessä on ympäröity saman suvun hautamuistomerkkejä rauta-aidalla kuten kuvassa 8. Muutenkin hautausmaiden hoito oli seurakuntalaisten vastuulla, mikä muuttui 1800-luvulla hiljalleen. Hautausmaille perustettiin hiekkakäytäviä 1860-luvulla.⁴⁶ Viime vuosina niitä on alettu peittämään, jotta niitä ei tarvitsisi huoltaa esimerkiksi kitkemällä rikkaruohoja. 1930-luvulla hautausmaat muuttuivat huomattavasti,

⁴⁵ Gardberg 2003, 81, 102.

⁴⁶ Gardberg 2003, 128.

koska piispainkokous antoi hautausmaiden malliohjesäännön vuonna 1929 ja siitä neljä vuotta eteenpäin vuonna 1933 perustettiin Hautausmaiden ystävät ry. Kyseinen seura laati hautausmaille erilaisia ohjekirjoja ja hoito-ohjeita.⁴⁷ Ohjeiden myötä hautausmaat alkoivat muuttua yhteneväisiksi. Hautamuistomerkkien reunakiviä poistettiin, nurmikot lisääntyivät ja hautakivistä tuli samantapaisia.⁴⁸

Kuva 8. Valurauta-aita ympäröimässä Rosendalien hautamuistomerkkejä. Vanhin hautamuistomerkki on vuodelta 1899.

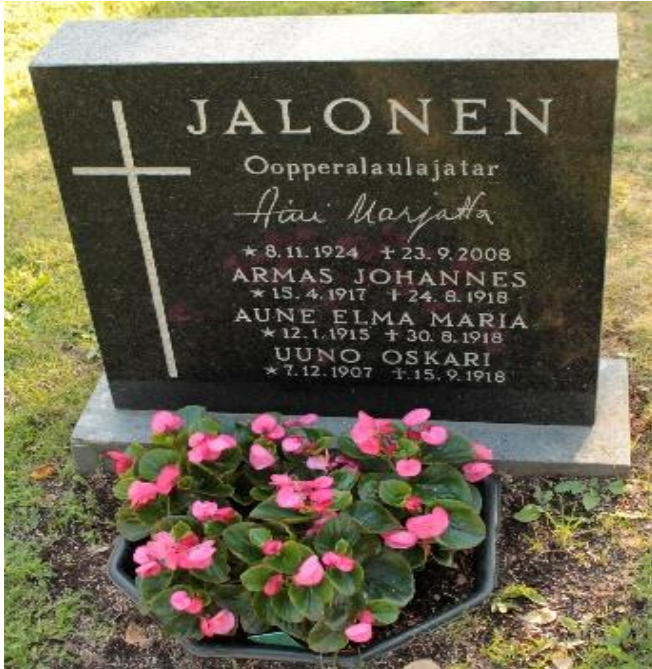
Ennen kuin hautausmaista ja haudoista alettiin huolehtimaan yleisesti, ne eivät olleet mitenkään kauniita. Hautausmaalla laidunsi eläimiä eikä siellä välttämättä ollut mitään istutettuja puita tai kukkasia. Vuonna 1804 kuninkaallisessa käskykirjeessä kehoitettiin istuttamaan hautausmaiden ympärille puita. Vuoden 1879 terveydenhoitoasetuksessa hautausmaille käskettiin istuttaa lisää istutuksia.⁴⁹ Koska hautausmaat muuttuivat viihtyisämmiksi, siellä alettiin myös vieraila useammin eikä pelkästään hautauksen yhteydessä. Kynttilöiden vieminen haudalle alkoi 1920-luvulla ja yleistyi toisen

⁴⁷ Knapas 2015, 11.

⁴⁸ Kiiskinen 1992, 27-28.

⁴⁹ Aaltonen et al. 2005, 52.

maailmansodan jälkeen.⁵⁰ Nykyään suosittu tapa on siis suhteellisen nuori, mutta vuosien aikana siitä on tullut tärkeä perinne.

Kuva 9. Ensimmäiset vainajat ovat kuolleet vuonna 1918, ja seuraavaksi vuonna 2008. Kivi on selkeästi uusittu tai vähintäänkin puhdistettu veistämössä.

Seuraavaksi kerron kuvaamistani hautamuistomerkeistä. Otin kaikista Lauhianmäen hautausmaan hautamuistomerkeistä valokuvat, ja tein kuville Excel-taulukon. Sen jälkeen tein kuville sisällönanalyysia. Sain 743 kuvaa. Laskin mukaan myös hautamuistomerkit, joiden teksteistä ei saanut enää selvää, ja jotka eivät siis kartuttaneet taulukkon tietoja kuin lukumäärällisesti. Pelkkiä pohjakiviä oli 3. Niitä en laskenut kokonaislukumäärään mukaan. Suurin osa hautamuistomerkeistä on hautakiviä, mutta löytyy myös rautaisia ja puisia ristejä. Ristit ovat olleet aiemmin suosituimpia, nykyään erilaiset hautakivet ovat suosittuja. En määrittele hautamuistomerkeissä esiintyviä Raamatun tekstejä sen tarkemmin. Itseäni kiinnostaa enemmän se, minä aikakautena Raamatun tekstit ovat ylipäättään olleet suosittuja. Tutkinkin tekemäni taulukon avulla, milloin hautapaikalle on haudattu

⁵⁰ Aaltonen et al. 2005, 53.

ensimmäinen vainaja, ja millaisia symboleja ja muistotekstejä hautamuistomerkeissä esiintyy ja kuinka suosittuja ne ovat aikanaan olleet. Olen ottanut ylös vain hautamuistomerkkiin merkityn vanhimman hautauksen, sillä useimmissa tapauksissa hautamuistomerkki on tältä ajalta peräisin. Näin saan listattua jokaiselle aikakaudelle tyypillisiä maneeereja. Jos olisin ottanut ylös kaikki hautamuistomerkin hautaukset, olisin voinut tutkia vaikka sitä, kuinka monta kertaa samaa hautamuistomerkkiä tai hautapaikkaa edelleen käytetään. Tässä tapauksessa kaikkien hautausten aikaa ei kuitenkaan ollut tarvetta merkitä. Joistain hautamuistomerkeistä huomasin, että niitä on uusittu jälkeensä, esimerkiksi kuvasta 9.

Tutkielmaa tehdessäni tutkin Haklin tekemää pro gradua sekä Nickelsin väitöskirjaa.⁵¹ Hakli tutki käytännöllisessä teologiassa mitä hautamuistomerkit kertovat haudatuista henkilöistä, symboliikkaa sekä hautamuistomerkkiperinteen muuttumista. Samoja aiheita kuin siis omassa tutkimuksessani. Nickels tutki väitöskirjassaan kolmen kuvanveistäjän tekemiä hautamuistomerkkejä. Olen ottanut mallia hänen tekemästään tutkimuksesta. Nickelsin taulukossa hautamuistomerkin kaikki vainajat on otettu ylös. Itse en aikonut aluksi ottaa nimiä lainkaan ylös, mutta huomasin sen helpottavan hautamuistomerkkien tutkimista. En ole liittänyt kuvia mukaan Excel-tilukoon, joten nimiä ja muita tietoja yhdistelemällä pääsee varmuuteen, mistä hautamuistomerkeistä on kyse. En kuitenkaan kokenut tarpeelliseksi hautamuistomerkin kaikkien vainajien nimien ottamista ylös. Se olisi teettänyt lisää työtä, varsinkin kun suurimmasta osasta hautamuistomerkkejä ei välttämättä saa kunnolla selvää. Tarvitsen vainajan nimeä vain siinä, että saan varmistettua analysoivani oikeaa hautamuistomerkkiä. Hautamuistomerkkien muotoilussa ja koristelussa käytin apuna esimerkiksi Wirkkalan teosta.⁵²

Tässä tutkimuksessa tapaustutkimuksena oli Lauhianmäen hautausmaa. Suurin osa Lauhianmäen hautausmaan hautamuistomerkeistä oli 1920- ja 1930-luvuilta, yhteensä 276. Hautakivet olivat siihen aikaan pystykiviä, ja monissa oli kahden rauhanlehvän peittämä risti ja hautakivien reunoilla tammenlehtiä koristeena. Tutkimusta tehdessä pitää huomata, että symbolit ja tekstit eivät ole välttämättä uniikkeja, sillä esimerkiksi ristejä ja lintuja on kuvattuna monilla eri hautausmailla. Tutkimuksen aiheena onkin ylipäätään se, millaista

⁵¹ Käytin apunani Nickelsin 2006 sekä Haklin 2015 tekemiä hautamuistomerkkien luetteloita.

⁵² Esimerkiksi Wirkkala 1945 ja hautakivi.net.

symboliikka ja muistotekstejä hautausmaalta löytyy ja miten ne vaikuttavat hautausmaahan muistin paikkana. Lauhianmäestä ei siis löydy monia uniikkeja symboleita, mutta eri symbolien määrää tutkimalla selviää esimerkiksi eri aikakaudelle ominaiset ja suositut symbolit. Ne kertovat myös omasta ajastaan ja ovat kytköksissä sen ajan yhteiskunnan tapahtumiin.

Seuraavaksi kerron sisällönanalyysistä. Sisällönanalyysi on menetelmä, jolla yritetään laskea aineistosta, kuinka usein valittu tekijä esiintyy aineistossa. Sisällönanalyysi auttaa siis järjestelemään käsiteltävää aineistoa ja siinä esiintyviä tekijöitä järjestykseen erilaisten kaavojen ja sääntöjen avulla. Sisällönanalyysi on kehitetty alun perin määrälliseksi metodiksi. Aineiston systemaattisesta käsitelystä on tullut sisällönanalyysin perusta. Aiemmin on ajateltu, että määrällisessä tutkimuksessa pystytään sulkemaan tutkijan henkilökohtaisen position vaikutukset tutkimukseen. Nykyisin on kuitenkin huomattu, että ihmisen positiota ei voi saada täysin objektiiviseksi.⁵³ Oman tutkimukseni kieleen on vaikuttanut työ hautausmaalla. Kieli on erilaista, mitä tavallisella ihmisellä. Esimerkiksi hiekkahauta voi käsitteenä olla monelle ihmiselle vieras.

Sisällönanalyysi tehdään yleensä erilaisille teksteille. Teksti on merkityksiä välittävä representaatio. Tekstinä toimivat siis esimerkiksi valokuvat. Sisällönanalyysillä on tutkittu liikkuvaa kuvaa ja erilaisia mediakuvia. Sisällönanalyysi on siis sopiva menetelmä kuvien tutkimiseen.⁵⁴

Tuomi ja Sarajärvi ovat tehneet teoksen *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. He toteavat, että sisällönanalyysi on yksi laadullisista tutkimusmenetelmistä. He kirjoittavat, että Antti Eskola (1975) on todennut, että määrällistä sisällönanalyysiä on tehty jo 1900-luvun alussa. Sisällönanalyysi voi siis olla sekä laadullista että määrällistä tutkimusta. Se toimii joko yksittäisenä metodina tai väljänä teoreettisena viitekehyksenä. Useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat jollain tapaa sisällönanalyysiin.⁵⁵ Sisällönanalyysi voidaan jakaa aineistolähtöiseksi, teoriaohjaavaksi sekä teorialähtöiseksi analyysiksi. Aineistolähtöinen analyysi luo teoreettisen kokonaisuuden. Analyysiyksiköt on valittu aineistosta tutkimuksen tarkoituksen perusteella eivätkä ole esimerkiksi valmiiksi

⁵³ Seppä 2012, 23-24; 212.

⁵⁴ Seppä 2012, 213; 215.

⁵⁵ Tuomi ja Sarajärvi 2018, 103.

valittuja. Teoriaohjaavassa analyysissä teoria voi tukea analyysia, mutta analyysi ei kuitenkaan suoraan pohjaa teoriaan. Teorialähtöinen analyysi on valmis analyysimalli, joka on määritelty jonkin toisen tutkimuksen mukaisesti.⁵⁶ Usein ajatellaan, että laadullisen ja määrällisen tutkimuksen ero perustuu numeroiden käyttöön. Määrällisessä tutkimuksessa tutkimus pohjautuu numeroihin, kun taas laadullisessa tutkimuksessa muihin aineistoihin.⁵⁷ Monilla saattaa olla käsitys, että sisällönanalyysi on pelkästään määrällistä tutkimusta.

Itse käytin tutkimukseni pohjana aiempia tutkimuksia hautamuistomerkkien mallien luokittelussa sekä kivenveistämön malleja koristeiden luokittelussa. Vastaan tuli kuitenkin sellaisiakin malleja, joista ei ollut aiempia esimerkkejä. Siispä lisäsin aina uusille malleille omat sarakkeensa. Muistoteksteissä en käyttänyt apuna muita malleja, vaan uusien tekstien tullessa vastaan, tein niille aina omat sarakkeensa. Tämä johti siihen, että törmäsin aina välillä uusiin symboleihin ja teksteihin, joille tein omat sarakkeensa. Sen seurauksena aloin tutkia uudestaan jo lajiteltuja kuvia, jolloin joistain jo lajitelluista kuvista löytyi uusia piirteitä. Olin esimerkiksi luokitellut jonkin hautamuistomerkin pystyhautakiveksi, mutta törmätessäni seuraavaan pystyhautakiveen, tajusin edellisen hautamuistomerkin olevan enemmänkin makaava hautakivi. Tällaisia tilanteita oli paljon. Välillä tutkiessani uutta symbolia, palasin johonkin vanhaan symboliin. Silloin tajusin, ettei vanha symboli ollutkaan sitä, miksi sen ajattelin. Toisaalta tällainen toiminta vain parantaa analyysia, mutta vie enemmän aikaa itseltä. Lajitteluja voisi myös hioa loputtomasti, joten jossain kohtaa ajattelin sisällönanalyysitaulukon olevan valmis, vaikka sitä olisi edelleen voinut hioa tarkemmaksi.

⁵⁶ Tuomi ja Sarajärvi 2018, 108-11.

⁵⁷ Hirsjärvi & Hurme 2000, 24.

Kuva 10. Lähteenojan sukuhauta 1800- ja 1900-luvun taitteesta.

Vertailen Lauhianmäkeä apunani hautausmaista kertovaa tutkimuskirjallisuutta. Kaikkein ei kuitenkaan löytynyt valmista ratkaisua. Esimerkiksi osassa hautamuistomerkeistä oli yhteinen pohjakivi ja kaksi eri taulukiveä. Kyseessä olevat kivet ovat kuitenkin samaa sukua, joten merkitsin tällaiset hautamuistomerkit yhdeksi kokonaisuudeksi. Jos taulukivet olivat selkeästi erilaisia, merkitsin ne erikseen, mutta samaan sukuun kuuluviksi. Hautausmaalla on myös suuria hiekkahautoja kuten kuvassa 10, joissa on paljon erilaisia hautamuistomerkkejä. Nekin ovat sukuhautoja. Luokittelin ne erikseen, mutta saman suvun alle. Tuli myös muutama tapaus vastaan, kuten kuva 11, että ihmisen syntymäaika oli kaiverrettu kiveen jo valmiiksi, mutta häntä ei ilmeisesti koskaan haudattu kyseiseen paikkaan.

Ennen sotia hautamuistomerkit olivat yksilöllisempiä. Talvi- ja jatkosodan sankarihaudat olivat kaikki samanlaisia, ja silloin tapa laajeni hautamuistomerkkeihin yleisesti. Alettiin käyttämään niin sanottuja matkalaukkumallin kiviä eli suorakaiteen muotoisiksi hiottuja kiviä.⁵⁸ Tyyli tuntuu olevan nyt muutoksessa, sillä ihmiset haluavat muista erottuvia hautamuistomerkkejä.

⁵⁸ Gardberg 2003, 126; 128-129.

Kuva 11. Perheen isän ja äidin kuolinvuodet on kaiverrettu hautakiveen, mutta tytär (alimapana, Maria s. 17.12.1875) on ilmeisesti haudattu muualle, sillä kuolinvuosi puuttuu.

3.2 Hautamuistomerkkien symbolit

Olen koonnut seuraavaan tekstiin yleisimpiä symboleita, jotka esiintyivät Lauhianmäen hautamuistomerkeissä. Jokaisella symbolilla on monta eri merkitystä, mutta nekin ovat jokaisen haudan kohdalla vain arvailua. Vain symbolin tilaajat itse tietävät, mitä ovat oikeasti symbolilla tarkoittaneet. Seuraavat symbolien kuvaukset kertovat hautamuistomerkkien yleisimmät tarkoitukset. *Hautaustoimen käsikirja* jakoi symbolit kahteen ryhmään. Toisen

ryhmän kuvat liittyvät vainajan uskontoon, ja toisen ryhmän kuvat vainajan persoonaan.⁵⁹ Vainajan persoonasta kertovat symbolit, kuten työn symbolit, kertovat vainajan elämästä. Symbolit toimivatkin muistin paikkoina, kun muistellaan vainajan elämää. Symbolit kertovat eletystä elämästä. Uskoon liittyvät symbolit kuvastavat vainajan olevan uskossa ja elämän jatkuvan taivaassa.

Kuva 12. Latinalainen risti vuodelta 1892. Ristissä lukee ”Naarjoen Kylä Kausen emäntä”. Hautamuistomerkistä tulee siis ilmi vainajan kotipaikka, sukunimi ja talon nimi.

Hautamuistomerkkien ehdottomasti yleisin symboli on risti. Risti on kristinuskon tunnus. Risti on myös kuoleman symboli. Hautamuistomerkeissä risti on yleensä tyhjä, joka merkitsee Kristuksen ylösnousemusta. Se kertoo toivosta. Jeesus nousi kerran kuolleista niin kuin me muutkin aikanaan.⁶⁰ Ristillä halutaan symbolisoida vainajan uskosta. Lauhianmäessä hautamuistomerkeissä oli 549 ristiä. Laskin mukaan myös ristin muotoiset

⁵⁹ Aaltonen et al. 2005, 147.

⁶⁰ Aaltonen et al. 2005, 33.

hautamuistomerkit. Luku on yllättävän pieni, sillä olisin ajatellut, että melkein kaikissa hautamuistomerkeissä on risti. Toki nytkin se on suurimassa osassa.

Kuva 13. Apilanlehtiristi vuodelta 1925. Ristissä lukee vainajan olevan kotoisin Neittamolta.

Ristejä on satoja erilaisia, mutta yleisin on ristipuun mallinen latinalainen risti.⁶¹ Latinalainen risti on myös Lauhianmäen yleisin symboli, josta esimerkkinä on kuva 12. Hautamuistomerkkien joukossa oli muutama rautainen apilanlehtiristi, josta on esimerkkinä kuva 13. Nimensä mukaisesti ristin jokainen sakaran pää muodostaa kolmilehtisen apilanlehden. Apilanlehti on Pyhän Kolminaisuuden symboli⁶² ja alun perin Pyhän Patrikin tunnus.⁶³ Hautausmaalla on myös yksi ortodoksinen risti kuvassa 14.

⁶¹ Seppälä 2005, 69-70.

⁶² Lempiäinen 1990, 59.

⁶³ Biedermann 2003, 305.

Kuva 14. Ortodoksinen risti.

Aurinko on yleinen symboli hautamuistomerkeissä. Auringosta näkyy yleensä vain puolet, joten se on joko laskeva tai nouseva. Laskeva aurinko symbolisoi elämän päättymistä. Nouseva aurinko symbolisoi pääsiäisen tapahtumia, jolloin Jeesus nousi kuolleista ja hänen jälkeensä jäi vain tyhjä hauta. Hautamuistomerkeissä se symbolisoi kuolemattomuutta, eli sielu jatkaa elämää vaikka ruumista ei enää ole. Joissain hautamuistomerkeissä aurinko pilkistää pilven takaa. Se voi kertoa, että vainajalla ei ole enää murheita.⁶⁴ Lauhianmäellä nousevat ja laskevat auringot ovat yleisempiä kuin pilven takaa kurkistavat auringot. Auringon lisäksi liekki tuo valoa. Liekit ovat vielä yleisempiä Lauhianmäellä kuin auringot.

⁶⁴ Seppälä 2005, 15-16.

Haudalla liekki symboloi elämän jatkumista kuten liekkikin jatkaa palamistaan. Liekki symboloi myös rukousta ja Pyhää Henkeä. Monissa hautamuistomerkeissä oli tähtiä ja säteitä, säteitä yksinään tai ristin yläpuolelta tulevia säteitä. Olli Seppälä korosti hautamuistomerkkien symboleista kertovassa kirjassaan *Surun ja toivon kuvat*, etteivät säteet ole yksinään niin suuri symboli kuin esimerkiksi risti. Säteet symbolisoivat Jumalan rakkautta. Säteet ovat korostamassa ristin kanssa uskoa ja tähden kanssa esimerkiksi Jumalan läsnäoloa. Tähdellä on monia erilaisia merkityksiä. Se merkitsee syntymää, Jumalan läsnäoloa ja siten ikuisuutta. Tähti voi myös johdattaa vainajan kotiin, taivaaseen.⁶⁵

Lauhianmäen hautamuistomerkeissä yleisin kukka on kielo. Se esiintyy yksinään sekä ristin rinnalla. Kielo sopii hyvin suomalaiseksi symboliksi hautamuistomerkkeihin, sillä se on Suomen kansalliskukka. Kielo symboloi Neitsyt Mariaa ja hänen puhtauttaan ja viattomuuttaan. Hautamuistomerkissä kielo symboloi viattomuutta ja nöyryyttä kuoleman edessä. Ruusulla on paljon erilaisia vertauskuvia, esimerkiksi rakkauden kohde, mutta ruusun piikit ovat kristillisessä perinteessä kertoneet myös syntiinlankeemuksesta ja ruusun tuoksu viattomuuden ajasta ennen syntiinlankeemusta. Hautamuistomerkissä ruusu symbolisoi Kristusta. Ruusu ja kielo olivat itselleni helppoja tunnistaa, mutta joistain kukista oli vaikea saada selkoa. Seppälä toteaa kukan silloin symboloivan yleisesti kukan symboliikkaa eli nuoruutta sekä koko ihmisen elinkaarta.⁶⁶

Lauhianmäen hautamuistomerkeissä on usein kuvattuna lehvä. Lehvä kuvastaa toivoa. Usein näkee myös lehvän ristin alla, jolloin se korostaa toivoa. Jos hautamuistomerkissä on pelkkä lehvä, se voi kertoa siitä, ettei vainaja ole kuulunut kirkkoon. Joka tapauksessa lehvä on toivon symboli, kuului vainaja kirkkoon tai ei. Puu kuvaa kristillisessä perinteessä uskollisuutta. Männyt ovat yleisiä hautamuistomerkeissä ja ne kuvaavat suomalaista sisua.⁶⁷ Katkennut puu kuvaa yllättäen loppunutta elämää.⁶⁸ Tällaisia puita oli Lauhianmäellä 4. Satakunta ja Eura on perinteistä maanviljelyaluetta, ja se näkyy myös hautamuistomerkeissä viljantähkien määrässä. Viljantähkä on yleinen symboli, mutta sillä on myös kristillinen

⁶⁵ Seppälä 2005, 51-52; 90-91; 94-95.

⁶⁶ Seppälä 2005, 30-31; 74-76; 38-39.

⁶⁷ Seppälä 2005, 49-50; 67-68.

⁶⁸ Lempiäinen 1990, 51.

tarkoitus. Tähtä kuvaa ihmiselämää, sillä kuten viljakin on valmis leikattavaksi myös ihmisen aika on tullut täyteen.⁶⁹

Kuva 15. Mestaripeleimanni Kustaa Järvisen hautamuistomerkki.

Enkelit ovat ristien ohella kaikista suosituimpia symboleita Lauhianmäellä. Enkeli symbolisoi Jumalan suojelusta. Haudoilla esiintyy monia erilaisia enkeleitä. Esimerkiksi rukoilevan enkelin ajatellaan rukoilevan vainajan puolesta ja kukkia ripotteleva enkeli kuvaa ikuisen elämän alkamista. Linnut ovat edellä mainittujen symbolien lisäksi suosittuja varsinkin 2000-luvulla. Joutsen symbolisoi suomalaisten sielunmaisemaa ja käsite ”Tuonelan joutsen” viittaa kuolemaan. Hautamuistomerkeissä on usein lentävä joutsen, jolloin se symbolisoi sen vapautta lentää taivaaseen. Lauhianmäellä hautamuistomerkissä on yleisempää nähdä kaksi lintua kuin joutsenpari. Yleensä lintupari on varpuspariskunta. Kaksi lintua tarkoittaa kristillisessä perinteessä elämisestä Jumalan varjeluksessa. Lintu haudalla symboloi myös sielunlintua eli vainajan sielu nousee kuten lintu taivaaseen.⁷⁰ Kyyhkysen symbolissa tärkeintä on sen väri. Valkoinen kyyhkynen symboloi rauhaa ja Pyhää Henkeä. Hautamuistomerkin päälle ikään kuin lennähtänyt kyyhkynen symboloi

⁶⁹ Seppälä 2005, 100-101.

⁷⁰ Seppälä 2005, 19-20; 23-24; 25-27.

sielunlintua, jonka hahmossa vainajan sielu pääsee taivaaseen. Lentävä kyyhkynen symbolisoi Pyhää Henkeä.⁷¹

Lauhianmäen hautamuistomerkeissä esiintyi muutama soitin, esimerkiksi kuvassa 15. Hautamuistomerkki on mestaripelimanni Kustaa Järvisen. Hän oli Euran seudulla kuuluisa soittaja. Viulu hautakivessä symboloi Järvisen ammattia. Soittimet kertovatkin yleensä vainajan ammatista tai tärkeästä harrastuksesta.⁷²

Symboleina oli paljon veteraanimerkkejä, yhteensä kahdeksan erilaista. Merkkeihin kuuluvat sotainvalidi, rintamaveteraani, Lotta Svärd-merkki, sotaveteraanitunnus ja tammenlehti. Naisille merkeistä on omat versionsa, niitä oli Lauhianmäellä yhteensä 6. Tällaiset symbolit kuvaavat vainajan tekemiä urotoita, ja kertovat siitä, että vainajaa halutaan kunnioittaa niiden vuoksi. Harvinaisia symboleja olivat omakuvat sekä allekirjoitukset, sillä niitä on Lauhianmäellä vain kahdessa hautamuistomerkissä kuten kuvassa 16.

Kuva 16. Jalmari Karhulan hautakivi. Muistomerkissä on Lauhianmäen omakuvista toinen. Karhulan hautamuistomerkissä ovat vainajien allekirjoitukset sekä talon puumerkki.

⁷¹ Seppälä 2005, 40-41.

⁷² Seppälä 2005, 81-83.

3.3. Lauhianmäen kielimaisema, merkkimaisema ja muistin maisema

Hautamuistomerkkien kirjoituksilla on Suomessa vanhat perinteet. Kirkon lattialle sijoitetuissa hautamuistomerkeissä oli hyvin tilaa, joten niihin tuli välillä pitkiäkin tekstejä. Pystykiviin siirryttäessä tila oli rajatumpi.⁷³ Tekstejä oli usein hautamuistomerkin molemmilla puolilla.⁷⁴ Lauhianmäellä tällaisia hautamuistomerkkejä ei ole. Hautamuistomerkkeihin alettiin tehdä symboleja vasta 1830-luvulla, esimerkiksi ristejä. Vanhimmat säilyneet suomenkieliset muistotekstit ovat peräisin samalta ajalta. 1900-luvulla muistotekstit lyhenivät entisestään, esimerkiksi arvonimet jäivät pois. 1920-luvulla nykyinen tyyli yleistyi, eli pelkkä sukunimi ylimpänä ja vainajien etunimet alempana.⁷⁵

Hautamuistomerkkien tekstit ovat muuttuneet 1800-luvulta tähän päivään. Vanhimmissa hautamuistomerkeissä 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa käytettiin enemmän Raamatuntekstejä, mutta 1920-luvun jälkeen niitä ei juuri ole käytetty poikkeuksia lukuun ottamatta. Jotkut tekstit ovat olleet Raamatusta ilman kuitenkaan viittausta siihen.⁷⁶ Suosittuja tekstejä Raamatusta otettujen lainauksien lisäksi ovat ”tässä lepää”-tekstit. Tekstit ovat arkipäiväistyneet samalla kun ihmiset ovat maallistuneet. Vainajan ammatti, kotipaikka ja perhestatus eli esimerkiksi tytär tai vaimo on merkitty uudemmissa hautamuistomerkeissä vain harvoin, mutta aiemmilla vuosikymmenillä ne olivat suosittuja. Kuten Ilmari Wirkkala toteaa teoksessaan, hautamuistomerkeissä käytetyt vanhan virsikirjan tekstit ansaitisivat ihan oman tutkimuksensa.⁷⁷ Itsekään en tutkinut tässä tutkielmassa niitä sen enempää. Vanhaan virsikirjaan viittavia tekstejä tuli yllättävän paljon vastaan, mutta uusissa hautamuistomerkeissä tekstejä on paljon vähemmän. Enää ei luultavasti koeta tarvetta kehuskella isolla hautamuistomerkillä, johon mahtuisi paljon tekstiäkin, se on mennyttä maailmaa. Statussymbolina ovat nykyään esimerkiksi autot, talot ja viihde-elektroniikka.

⁷³ Gardberg 2003, 123-125.

⁷⁴ Kiiskinen 1992, 29.

⁷⁵ Gardberg 2003, 126-127.

⁷⁶ Esimerkiksi ”Kaikki mitä te anotte rukouksessa uskoen sen te saatte” on mukailtu versio Johanneksen evankeliumista 14:13.

⁷⁷ Wirkkala 1945, 83.

Seuraavaksi kerron euralaisten muodostamasta kulttuuriperintöyhteisöstä. Lauhianmäki on euralaisten yhteinen kulttuuriperintökohde ja osa identiteettiä. Euralaiset ovat siis kulttuuriperintöyhteisö. Käytän sen termin selittämiseen Anna Sivulan identiteettityökaluja. Hänen mukaansa kulttuuriperintö koostuu jaetusta historiasta, osallisuuskokemuksesta sekä menneen jäljistä ja menneisyyden symboleista, joihin yhteisön jäsenet kokevat olevansa osallisia.⁷⁸

Kuva 17. Kulttuuriperintöyhteisö rakentuu Anna Sivulan (2015) mukaan jaetusta historiasta, menneen jäljistä ja symboleista sekä osallisuuden kokemuksesta.

Jaettu historia on kulttuuriperintöyhteisön yhteinen näkemys menneisyydestä. Jaettu historia yhdistää yhteisön jäseniä, ja muille se näkyy yhteisenä historiana. Yhteisöt jakavat historiaansa esimerkiksi suullisena muistitietona, kirjana tai Facebookissa. Tällä kehyskertomuksella taas saadaan merkitys aineettomille ja aineellisille symboleille.⁷⁹ Tässä tutkielmassa euralaiset muodostavat kulttuuriperintöyhteisön, joille Lauhianmäen hautausmaan hautamuistomerkit muodostavat merkityksen. Ne kertovat euralaisten historiaa sukunimien, kylien ja ammattien muodossa. Hautausmaa kertoo todeksi sen, että se huijattiin

⁷⁸ Sivula 2015, 64-65.

⁷⁹ Sivula 2015, 64.

aikoinaan Museovirastolta hautausmaakäyttöön. Hautamuistomerkeistä erottuvat rikkaat ratsutilalliset sekä hieman vähävaraisemmat henkilöt.

Yhteisön jäsenet ovat osallisia jaetusta historiasta sekä menneisyyden jättämistä aineellisista ja aineettomista jäljistä. Osallisuuden kokemus on yksi kulttuuriperintöyhteisön identiteettityökalu. Osallisuuden kokemus ei vaadi omistussuhdetta.⁸⁰ Näin ollen euralainen voi kokea olevansa osa Lauhianmäen hautausmaan historiaa, vaikka ei sitä omista. Euralaisella on kuitenkin oletettavasti sukua Eurasta ja hänen sukulaisiaan on haudattu Lauhianmäkeen.

Identiteettityökaluna toimivat sellaiset menneen jäljet ja symbolit, jotka ovat jaetun historian todisteita. Jaettu historia vahvistaa niiden kulttuuriperintöarvon ja merkityksen. Yhteisön jäsenet kokevat myös olevansa osallisia menneisyyden jäljistä ja symboleista.⁸¹ Euralaisille menneisyyden jälkiä ovat Lauhianmäen hautausmaa kokonaisuudessaan, sen hautamuistomerkit ja hautausmaan aita. Se tuli esiin myös järjestämässäni muisteluillassa. Ihmiset eivät haluaisi, että hautausmaata laajennetaan.

Leena Kolehmainen on tutkinut Varkauden kolmen hautausmaan kielimaisemaa artikkelissaan *Menneen monikielisyyden jälkiä nykyisyydessä: Varkauden hautausmaiden kielimaisemaa*. Hän toteaa ensinnäkin sillä olevan vaikutusta, että Varkaus on ollut aina teollisuutensa vuoksi monikielinen kaupunki.⁸² Euran Kauttualla on samanlainen historia siellä sijainneen ruukin vuoksi. Lorentz Creutz nuorempi perusti Kauttualle ruukin vuonna 1689.⁸³ Sen seurauksena ruukin alueelle on perustettu ruotsinkielinen ala-aste, hautausmailla on ruotsinkielisiä nimiä sekä Creutz on jäänyt alueelle elämään nimessä Creutzintie. Sen sijaan Euran alueella asuvat venäläiset ja baltialaiset eivät juuri näy hautausmaiden kielimaisemassa. Siihen on syynä luultavasti se, että muualta kotoisin olevat ovat Eurassa vain töissä, jonka jälkeen palaavat takaisin kotimaahansa. Ruotsinkielisiäkään nimiä ei hautausmailla sen suuremmin ole. Esimerkkejä ruotsinkielisistä nimistä Lauhianmäessä ovat esimerkiksi hauta 155 Kaarle Fallström, 188 Johanna Wahlroos sekä 209 Gustav Sjöblad.

⁸⁰ Sivula 2015, 64.

⁸¹ Sivula 2015, 65.

⁸² Kolehmainen 2019, 2.

⁸³ Kansallisbiografia.

Venäläisiä nimiä olivat esimerkiksi numero 402 Roosa Sofronoff, josta on sittemmin muuntunut suomeksi Sovero.

Lauhianmäen hautausmaa on perustettu vuonna 1891, ollen suhteellisen nuori hautausmaa verrattuna esimerkiksi Euran kirkon viereiseen hautausmaahan. Lauhianmäen hautausmaalla on kuitenkin sen verran tarpeeksi ikää, että siellä näkyvät kolmen eri vuosisadan sekä monen eri vuosikymmenen erilaiset hautamuistomerkit. Kolehmainen toteaaakin hautausmaalla menneen ja nykyisen kohtaavan.⁸⁴ Yhtä lailla kuin hautamuistomerkkien kohdalla voi pohtia, kuvaavatko ne enemmän vainajaa vai hänen omaisiaan, saman kysymyksen voi esittää hautamuistomerkin kielimaisemalle ja symboliikalle.

Kuten Kolehmainen toteaa artikkelissaan, myös Lauhianmäellä on näkyvissä koko ihmiselämän kirjo. On isoja ratsutiloja, köyhien kertahauta-alue ja lapsena kuolleita. Se kertoo siitä, että Lauhianmäen hautausmaa on identiteetiltään kaikkien hautausmaa. Sitä ei ole rajattu jonkin tietyn ihmisjoukon hautausmaaksi. Hautamuistomerkkien kielimaisemaa katsoessa päätyy samaan lopputulokseen. Vainajien ammatteina on esimerkiksi kirkkoherra, seppä, koneenkäyttäjä ja oopperalaulaja. Kirkkoherra on vieläpä haudattu entiselle kertahauta-alueelle. Eriarvoisuuden voi huomata siinä, että Lauhianmäkeen haudatut punaiset on haudattu aivan hautausmaan alkuun. Isot sukuhaudat ovat suurimmaksi osaksi hautausmaan perällä. Toki isolle hautamuistomerkillä on ollut enemmän tilaakin hautausmaan alkupäässä, mutta sisällönanalyysitaulukkoa tutkimalla selviää tilaa olevan myös sukuhautoja vastapäätä olevalla nurmialueella. Toverihaudan sijainti ihan sukuhautojen vieressä olisi voinut tuntua alentavalta varakkaiden perheiden mielestä.

Ammatin lisäksi vanhoissa hautamuistomerkeissä mainitaan usein vainajan perhestatus. Esimerkiksi vaimo, tytär tai emäntä. Miespuolisilla ei yleensä lue mainintaa. Miehen nimi on yleensä sijoitettu naisen yläpuolelle, jos se on mahdollista kyseisessä hautamuistomerkillä. Makaavissa hautamuistomerkeissä miehen nimi on usein sijoitettu vasemmalle puolelle. Ennen oli normi, että mies oli perheen pää ja elättäjä. Nainen oli ikään kuin miehensä omistuksessa ollen vain miehensä vaimo. 1800- ja 1900-luvuilla nainen ei ole käynyt töissä niin kuin nykyään. Hän on huolehtinut lapsista ja kodin kunnossapidosta sekä mahdollisesti talon eläimistä. Vanhoissa hautamuistomerkeissä kotipaikka on tärkeässä osassa. Se kertoo

⁸⁴ Kolehmainen 2019, 2.

siitä, että oma koti on tärkeä sekä siitä, että Lauhianmäelle on haudattu ihmisiä eri kylistä ympäri Euraa.

Vanhemmissa hautamuistomerkeissä on paljon viittauksia vanhaan virsikirjaan sekä Raamatunlauseita ilman mainintaa esimerkiksi mistä Raamatun jakeesta se on. Muita tekstejä hautamuistomerkeissä olivat muut viittaukset Jumalaan, maininta perhehaudasta sekä pari ruotsinkielistä muistotekstiä. Muistotekstit kertovat siitä, että usko Jumalaan on vahva. Niin vahva, että kuolemakaan ei pelota, kuten yhdessä hautamuistomerkeissä todetaan ” Jumalan armo on parempi kuin elämä”.⁸⁵ Voisi kuvitella, että jotkin hautamuistomerkeissä olevat virret ovat olleet vainajien suosikkeja. Näin hautamuistomerkin tekstit liittyisivät vainajaan ja hänen muisteluunsa.

Uudempien hautamuistomerkkien kielimaisema ei avaa sen aikaista yhteiskuntaa niin hyvin kuin vanhemmat hautamuistomerkit. Uusissa hautamuistomerkeissä ei yleensä ole merkitty vainajan ammattia, kotipaikkakuntaa, erilaisia virsiä tai mitään muutakaan tekstiä. Siitä voidaan ehkä päätellä, että nykyään hautamuistomerkeillä ei haluta enää symbolisoida varakkuutta. Hautamuistomerkit ovat pienentyneet ja tulleet samankaltaisiksi. Enää ei ole ollut tarvetta erottua muista. Ennen on varmasti ajateltu, että ihmisten nähdessä suvun iso hautamuistomerkin, suvun ajatellaan olevan varakas ja hyvinvoiva. Aina on kuitenkin muutamia hautamuistomerkkejä, jotka ovat erilaisia kuin muut, esimerkiksi yksityiskohtia voi olla enemmän. Hautamuistomerkkien yksinkertaistuminen kertoo myös omaa kieltään siitä, että hautausmaalla käyntiä ei ehkä koeta enää ylipäättään niin tärkeäksi tai ainakin sen, että vainajat pärjäävät myös vähemmän koristelluilla ja pienemmillä hautamuistomerkeillä. Ajan kuluessa nähdään, miten uudet sukupolvet muistelevat vainajia.

⁸⁵ Hautanumero 413.

4. Loppupäätelmät

Tutkin tässä tutkielmassa, millainen Lauhianmäen hautausmaa on muistin paikkana ja mitkä kaikki asiat siihen vaikuttavat. Päättökysymykseni on *Millainen hautausmaa on muistin paikkana?* Alatutkimuskysymyksiäni olivat *Millaisia merkityksiä ihmiset liittävät hautamuistomerkkeihin ja miten nämä merkityksenannot vaikuttavat? Millaista symboliikkaa hautamuistomerkeissä on ja miten ne liittyvät hautausmaahan muistin paikkana? Mitä hautamuistomerkkien muistotekstit kertovat hautausmaasta muistin paikkana?*

Ensiksi esittelin tutkimusaineistoni, jotka ovat Lauhianmäen hautamuistomerkit sekä muisteluilta. Pidin yleisöillan Euran pääkirjastossa, jossa ihmiset kertoivat omia kokemuksiaan ja merkityksiään Lauhianmäen hautausmaahan ja hautamuistomerkkeihin liittyen. Tutkimuksen aiheena oli, millaisia merkityksiä ihmiset liittävät hautausmaahan ja vaikuttavatko merkityksenannot esimerkiksi haudan hoitoon ja sen luona vierailuun. Aiheena oli myös hautamuistomerkkien symboliikka ja kielimaisema, ja niiden vaikutus hautausmaahan muistin paikkana. Tutkimuskirjallisuutena toimii enimmäkseen Suomessa tehtyä tutkimusta varsinkin kuolemankulttuurin näkökulmasta.

Tutkimusmenetelminä olivat hautamuistomerkeistä otettujen kuvien lähiluku, jonka lisäksi tein kuville sisällönanalyysitaulukon. Tutkin kuvista niiden symboleja ja tekstejä. Muisteluillassa tein ihmisille teemahaastattelun, jossa olin kiinnostunut ihmisten muistitiedosta. Illan jälkeen kävin aineiston läpi, litteroin sen sekä tein erilaisia tulkintoja ihmisten ajatuksista.

Muisteluillassa kävi ilmi, että ihmisillä on hyvin samantapaisia perinteitä sekä ajatuksia hautausmaahan liittyen. Hautausmaa on rauhoittumista, suremista sekä muistelua varten ja siellä käydään sen lisäksi hoitamassa haudan kukkaset. Tutkimustuloksiin täytyy suhtautua kriittisesti. Ihmiset, joille haudan kunnolla ei ole väliä tai jotka eivät käy hautausmaalla, tuskin osallistuivat tutkimukseen.

Hautausmaahan liittyy melko samantapaisia muistoja. Lauhianmäen hautausmaalla on usein kylmä. Haudoilta on viety merkkipäivinä kukkia ja käyty muutenkin kastelemassa. Mitään erikoisempia tapoja ei tullut esiin. Huomioni kiinnitti eniten ehkä se, miten perinteet ovat muuttuneet sekä toisaalta pysyneet samoina. Ennen haudoille on viety lyhtyjä, mutta

kukkia vain harvoin. Nykyään haudoille tunnutaan vievän paljon kimppuja ja lyhdyt ovat suurimmaksi osaksi vaihtuneet haudalle vietävään kynttilään. Muisteluillan näkökulmasta tuli yksipuolinen, koska paikalla oli vain vanhempia ihmisiä. Nuorempien ihmisten mielipide asioihin puuttuu siis kokonaan. Nuorempien tavat eivät kuitenkaan ole täysin samanlaisia kuin vanhemmilla sukupolvilla. Paikalla olleet ihmiset eivät haluaisi, että Lauhianmäkeä laajennettaisiin eikä osa ihmisistä haluaisi tulla tuhkatuksi. Hautausmaalla koettiin tärkeäksi käydä erilaisina merkki- ja juhlapäivinä. Ihmiset ovat siis hyvin uskollisia vanhoille tavoilleen. Ihmiset kokivat hautausmaan olevan paikka suremiselle ja muistelulle. Siellä voitiin käydä myös rauhoittumassa. Hautausmaata ei siis koettu pelkästään surulliseksi paikaksi. Suomalaisia hautausmaita pidettiin ylipäättään siisteinä, minkä vuoksi hautausmaalla varmasti käydään välillä myös muuten vain kävelemässä.

Omaan asemaan pitää myös suhtautua kriittisesti. Olen kotoisin Eurasta, minkä vuoksi ihmiset eivät välttämättä kerro niin sanottuja perusajatuksia liittyen Lauhianmäkeen. Minun voidaan olettaa jo tietävän ne asiat. Sen lisäksi vanhemmat ihmiset saattavat ajatella, että nuorelle tutkijalle ei voi sanoa samoja asioita kuin kokeneelle tutkijalle. En esimerkiksi tiennyt, että ylioppilasruusu on tapana viedä sukulaisen haudalle. Perinteet vaihtelevat pelkästään jo paikkakunnan sisällä, mikä on mielenkiintoista. Olen ollut monta kesää myös kesätoissa hautausmaalla, minkä vuoksi minulla on tietotaitoa, jota kaikilla ihmisillä ei ole. Se vaikuttaa myös tutkimukseeni. Vanhemmat ihmiset saattavat ajatella, että nuorelle tutkijalle ei voi myöskään kertoa kaikkea liittyen tutkimukseen, jos tutkija ei kestä sitä, sillä hautausmaa on arka aihe. Tilaisuudessa olisin voinut ohjata jämäkämmin keskustelua. Nyt keskustelu harhautui välillä yleisiin kuulumisiin. Pari kertaa sain kuitenkin ohjattua tällaista keskustelua juuri haluamaani suuntaan.

Muisteluillan pitämisen sijaan esimerkiksi kyselylomake olisi ollut myös mahdollinen, koska sen saisi tehtyä paperisena sekä verkossa. Lomakkeeseen olisi voinut tulla enemmän vastauksia, koska silloin ihmisten ei tarvitse tulla paikan päälle keskustelemaan. Minun ei olisi tarvinnut itse kuvata hautamuistomerkkejä, vaan olisin voinut käyttää seurakunnan kuvia. Koin kuitenkin, että itse kuvaamalla sain tutustuttua hautamuistomerkkeihin perusteellisemmin, koska näin ne paikan päällä ja epäselvissä tapauksissa pystyin tarkastamaan esimerkiksi epäselvät symbolit. Muisteluillassa sain myös esitettyä tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä haastateltaville, mikä ei olisi mahdollista kysymyslomakkeen kanssa. Pohdin muisteluillan jälkeen, tulikohan tilaisuudessa tarpeeksi

aineistoa graduani varten. Litteroidessa ja tekstiä puhtaaksi kirjoittaessani huomasin, että saatua aineistoa oli ihan sopivasti.

Lauhianmäen hautausmaan hautamuistomerkkien symbolit ja tekstit toistuivat tietyillä aikakausilla. Ne eivät siis ole uniikkeja, mutta kertovat juuri oman aikansa yhteiskunnasta. Hautamuistomerkkeihin oli merkitty esimerkiksi vainajan työ, kotipaikka sekä perhestatus. Se kertoi esimerkiksi sen, että Lauhianmäkeen on haudattu ihmisiä esimerkiksi kauemmista kylistä sekä sen, että vainajia on kaikista yhteiskuntaluokista. Hautausmaan ehdottomasti yleisin symboli oli latinalainen risti ilman mitään koristeluja. Sen lisäksi oli ristejä esimerkiksi ruusuun tai viljantähkään kietoutuneena. Risti yleisimpänä symbolina kertoo sen, että useat vainajat ovat halunneet ilmaista uskonsa sekä toivonsa ylösnousemuksesta. Rististä ja uskosta voidaan kokea myös saavan turvaa kuolemassa. Lauhianmäellä on kuitenkin yli sata hautamuistomerkkiä, joissa ei ole ristiä. Hautausmaa ei siis leimaannu erityisesti uskonnollisten ihmisten hautausmaaksi. Vaikka hautausmaa ei ole pelkästään uskonnollisten ihmisten viimeinen leposija, hautausmaa on kuitenkin seurakunnan ylläpitämä. Risti vain siis korostaa, että vainaja on haudattu pyhään maahan.

Yleisin teksti hautamuistomerkeissä oli vainajan ammatti. Se kertoo siitä, että ennen on ehkä haluttu enemmän muistella vainajan elämää ja hänen persoonaansa. Nykyään tällaisia tekstejä ei oikein hautamuistomerkeissä ole, vaan hautamuistomerkit ovat yhä enemmän toistensa kaltaisia sekä yksinkertaisempia ja sisällöttömämpiä. Ammatti ei ehkä ole myöskään nykypäivänä sellainen asia, jolla haluttaisiin ikään kuin kehuskella. Se on kuitenkin kertonut, millainen vainaja hautaan on haudattu.

Sisällönanalyysin alussa lisäsin monta kertaa lisää kategorioita kesken kuvien analysoinnin, kun kuvista tuli uusia asioita ilmi. Kävin alussa olevat kuvat siis monta kertaa läpi. Työtä tuli siis jonkin verran lisää. Mielestäni Excel-taulukon avulla sisällönanalyysin tekeminen sujui hyvin. Työ olisi sujunut kuitenkin nopeammin, jos olisin saanut heti Excel-taulukon kategoriat valmiiksi. Tutkittavat tekstit ja symbolit olivat suurimmaksi osaksi selkeitä. Oli kuitenkin muutama tapaus, joita oli hankalampi erottaa. Ajattelin kuitenkin, että sain loppujen lopuksi niistäkin selvää tutkimalla muuta aiheesta tehtyä tutkimusta.

Kuvaesimerkkien avulla sain pääteltyä, mitä oman tutkimukseni symbolit mahdollisesti olivat. Tekstit olivat helpommin erotettavissa, vaikka vanhempien hautamuistomerkkien tekstit aiheuttivat välillä päänvaivaa. Valotusta ja kuvakulmaa vaihtelemalla hankalatkin tekstit kuitenkin selvisivät. Parissa tapauksessa koko hautamuistomerkki oli niin kulunut,

ettei siinä olevista kaiverruksista saanut selvää. Tällaisia tapauksia oli yhteensä 31. Olen kuitenkin laskenut lukumäärään myös hautamuistomerkit, joissa ei enää ole jäljellä mitään merkintöjä.

Tutkimusta tehdessä piti kiinnittää huomiota sen eettisyyteen. Muisteluillasta tehtyjen päätelmien pitää olla tarkkoja, ettei tee vääriä päätelmiä haastateltavien puheista. Sen seurauksena tutkimustulokset voisivat vääristyä, ja ihmiset voivat pahoittaa mieltänsä ja menettää luottamuksensa tutkijaan. En näyttänyt valmista tutkimusta etukäteen haastateltaville, sillä olen mielestäni tehnyt oikeat johtopäätökset haastateltavien puheenvuoroista. Tutkimuksen aihe eli hautausmaa on arka aihe. Jotkut voivat ajatella, että vainajia ei saa häiritä eikä hautausmaata tutkia. Omaan tutkijan positioonni vaikuttaa totta kai se, että olen ollut itse hautausmaalla töissä. Se on muuttanut suhdettani hautausmaahan, sillä siitä on tullut itselleni arkinen ja tuttu ympäristö. Joillekin se voi kuitenkin olla surullinen paikka, ja sinne ei välttämättä tee mieli mennä.

Tutkimusta voisi jatkaa esimerkiksi vertailemalla symboleita muiden Euran hautausmaiden välillä. Perinteet vaihtelevat kunnan sisällä, joten olisi mielenkiintoista tutkia, vaihtelevatko esimerkiksi etelä- ja pohjois-Euran hautausmaaperinteet. Lauhianmäestä voisi tutkia esimerkiksi sinne haudattuja ihmisiä ja hautaustapoja. Lisäksi yksi mahdollinen tutkimusaihe voisi olla sisällissota ja Euran hautausmaat. Olisi myös mielenkiintoista tehdä laajempi tutkimus Suomen hautausmaiden kielimaisemasta sekä hautamuistomerkkien symboleista ja vertailla esimerkiksi 2000- ja 1800-luvun tyyliä sekä miten eri kielet esimerkiksi Itä-Suomessa vaikuttavat.

Lähdeluettelo

Tutkimusaineisto

Muisteluillan aineisto 10.3.2020 sekä Antero Ryhdin haastattelu 17.1.2017 tekijän hallussa. Muisteluillan haastattelurunko liitteenä. Valokuvat ovat tekijän ottamia ellei toisin mainita.

Kirjallisuus

Aaltonen, Pirjo, Palo, Harri, Rimpiläinen, Olavi, Rintala, Ahto, Ruotsalo, Pertti, Särkiö, Pertti: *Hautaustoimen käsikirja*. Edita Prima Oy, Helsinki, 2005.

Alasatakunta, Euran ja Säkylän seutu 2020.

Biedermann, Hans: *Suuri symbolikirja*. Saksankielinen alkuteos Knaurs Lexikon der Symbole (1989). Suom. Pentti Lempiäinen. Seitsemäs painos. WS Bookwell Oy, Juva, 2003.

Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina: Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki. 2006.

Gardberg, C.J.: *Maan poveen. Suomen luterilaiset hautausmaat, kirkkomaat ja haudat*. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu, 2003.

Gustavsson, Anders: "Gravestone symbols used during 1990s in Norway and Sweden." Teoksessa toim. Anders Gustavsson. *Cultural studies on death and dying in Scandinavia*. Novus Press, Oslo, 2011, 39-77.

Hakapää, Jyrki: "Ariés ja kuoleman historia." Teoksessa toim. Matti Peltonen. *Ariés ja historian salaisuus*. Historia mirabilis 10. Turun Historiallinen Yhdistys, 2013, 114-133.

Hakli, Terhikki: *Hautakammioista sateenvarjoon. Hietaniemen hautausmaan Taiteilijainmäen hautamuistomerkkien kertoma*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki, 2015.

Hautaustoimilaki 457/2003.

Haverinen, Anna: *Memoria virtualis – death and mourning rituals in online environments*. Turun yliopisto, väitöskirja, 2014.

Hirsjärvi & Hurme: *Tutkimushaastattelu. Teemahaastatteluiden teoria ja käytäntö*. Yliopistopaino, 2000.

Kiiskinen, Kyösti: *Hautauskulttuuri Suomessa. Suomen Hautaustoimistojen Liiton 50-vuotisjuhlakirja*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä, 1992.

Kirkkolaki 1054/2003.

Knapas, Marja-Terttu: ”Hautausmaiden kulttuurihistoriaa.” Teoksessa Toim. Tuominen, Laura. *Hautausmaiden inventointiopas*. Museoviraston oppaita ja ohjeita 13, Multiprint, Helsinki, 2015.

Koivisto, Olavi, ”Euran, Honkilahden ja Kiukaisten historia II,” *DIGI - Yleisten kirjastojen digitoimaa aineistoa*, 24.4.2020, <https://digi.kirjastot.fi/items/show/124297>.

Wessman, K.-M., & Kolehmainen, L. (2019). Monikielisyyttä ja muuttoliikkeen jälkiä: aika- ja kielikerrostumat Varkauden hautausmaiden nimimaisemissa. *Sananjalka*, 61(61), 104-129.

Lehtosalo-Hilander, Pirkko-Liisa, ”Kalastajista kauppanaisiin : Euran esihistoria,” *DIGI - Yleisten kirjastojen digitoimaa aineistoa*, viitattu 24.4.2020, <https://digi.kirjastot.fi/items/show/124665>.

Lehtosalo-Hilander, Pirkko-Liisa: *Viikinkejä Eurassa? Pohjoismaisia näkökulmia Suomen esihistoriaan*. Eura: Euran muinaispukutoimikunta, 2001.

Lempiäinen, Pentti: ”Kuvat hautamuistomerkeissä.” Teoksessa Toim. Pentti Lempiäinen ja Brita Nickels. *Viimeiset leposijamme. Hautausmaat ja hautamuistomerkit*. Oy Ylä-Vuoksi, Imatra, 1990, 50-61.

Nickels, Brita: *Hautamuistomerkki elämän ja kuoleman tulkitsijana. Heikki Häiväojan, Kain Tapperin ja Matti Peltokankaan tekemät hautamuistomerkit 1952–2002*. Väitöskirja. Helsinki, 2006.

Pajari, Ilona: ”Ariés ja nykyisyyden paino.” Teoksessa toim. Matti Peltonen. *Ariés ja historian salaisuus*. Historia mirabilis 10. Turun Historiallinen Yhdistys, 2013, 134-154.

Pajari, Ilona: *Hautausmaa, iloinen kesälomakohde*. Lehdessä Thanatos 7/2018.

Pajari, Ilona: ”Kuolema maalla ja kaupungissa. Suomalaisen hautajais- ja kuolemankulttuurin muutos 1800-luvun lopulta nykypäivään.” Lehdessä Historiallinen aikakauskirja 4/2014.

Pentikäinen, Juha: *Suomalaisen lähtö. Kirjoituksia pohjoisesta kuolemankulttuurista*. SKS, Pieksämäki, 1990.

Purhonen, Paula: ”Euran alueen arkeologista tutkimushistoriaa.” Teoksessa Toim. Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilander ja Sirpa Wahlqvist. *Vuikinkejä Eurassa? Pohjoismaisia näkökulmia Suomen esihistoriaan*. Vammala, 2001.

Seppä, Anita: *Kuvien tulkinta. Menetelmäopas kuvataiteen ja visuaalisen kulttuurin tulkitsijalle*. Gaudeamus, Helsinki, 2012.

Seppälä, Olli: *Surun ja toivon kuvat. Hautamuistomerkkien sanoma*. Kirjapaja oy, Helsinki, 2005.

Sivula, Anna: ”Menetetyn järven jäljillä. Historia osana paikallista kulttuuriperintöä.” Teoksessa Toim. Pertti Grönholm ja Anna Sivula. *Medeiasta pronssisoturiin. Kuka tekee menneestä historiaa?* Historia mirabilis 6, 2010, 21-39.

Sivula, Anna: *Tilaushistoria identiteettityönä ja kulttuuriperintöprosessina: paikallisen historiapolitiikan tarkastelua*. Teoksessa Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja, 2015, 56-69.

Tuomi, Jouni, Sarajärvi, Anneli: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Teoksen ensipainos ilmestyi vuonna 2002. Tammi, Helsinki, 2018.

Töykkälä, Elisa: *Lauhianmäki ennen ja nyt*. Kandidaatin tutkielma, Turun yliopisto, 2019.

Ukkonen, Taina: *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 797. Helsinki 2002.

Walter, Tony: *The Revival of Death*. Routledge, Lontoo, 2002. Ensipainos julkaistu 1994.

Wirkkala, Ilmari: *Suomen hautausmaiden historia*. Werner Söderström, Porvoo, 1945.

Åkman, Erika: *Suosittu muistopaikka.fi -sivusto kato yllättäen – ”Siellä oli minun äitini, isäni, vaimoni vanhemmat...”* 2017. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005278463.html>. (7.4.2020)

Verkkosivut

Kaikki osoitteet tarkistettu 11.5.2020.

<https://www.hautakivi.net/pronssikoristeet/>

<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3766>

https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/rapea/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=203286

https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=50010030

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset

1. Kuinka usein käyt hautausmaalla?
2. Liittyykö hautausmaalla käyntiin aina muistelua vai käydäänkö myös muuten vaan?
3. Onko hautojen välillä kilpavarustelua?
4. Onko haudan ja kukkien siisteydellä ja hyvällä kunnolla merkitystä?
5. Onko hautamuistomerkki tehty omaisia vai vainajia varten?
6. Symbolisoiko hautamuistomerkki vainajaa vai voidaanko vainajaa muistella muuallakin?
7. Vaikuttaako tuhkaus muisteluun?
8. Käytätkö virtuaalisia hautausmaita?
9. Hoidetaanko hautaa vainajan, surutyön vai sosiaalisen paineen vuoksi?
10. Voisiko Suomessa olla mahdollista viedä haudalle vaan kukkakimppuja eikä haudalla olisi lainkaan fyysistä kukkatilaa?
11. Mitä kaikkea muuta haudalle viedään kukkien ja kynttilöiden lisäksi?
12. Miten hautausmaaperinteet ovat muuttuneet?
13. Mitä mieltä olet Pokémon Go:n pelaamisesta hautausmaalla?
14. Viedäänkö haudalle joitain tiettyjä kukkia?
15. Haluaisitko tulla itse haudatuksi Lauhianmäkeen vai kirkon viereiselle hautausmaalle?

Liite 2. Sisällönanalyysitaulukko

[illegible]

